

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**«ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА
ДЕТІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ
ВІДМИВАННЮ КОШТІВ»**

кваліфікаційна робота

здобувача освітнього ступеня «магістр»

ГОНСЬОР Вікторії Іванівни

2 курсу денної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

ОПП «Фінансова розвідка»

Науковий керівник

кандидат економічних наук, доцент

ШЕВЧЕНКО Наталія Володимирівна

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

»___» _____ 202_ р., протокол № _____

завідувач кафедри фінансів та обліку,

(підпис)

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

АНОТАЦІЯ

ГОНСЬОР В.І. Зниження рівня корупції як основна передумова детінізації національної економіки та запобігання відмиванню коштів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню теоретичних основ та надання практичних рекомендацій щодо зниження рівня корупції як передумови детінізації національної економіки та запобігання відмиванню коштів. Розглянуто теоретичні основи дослідження рівня корупції. Визначено фактори, що впливають на рівень корупції. Проаналізовано нормативно-правову базу запобігання корупції в Україні. Здійснено аналіз рівня корупції в Україні. Здійснено оцінку ефективності корупційних розслідувань та методів зниження рівня корупції. Визначено основні напрями і методи зниження рівня корупції в Україні, а також напрями що використовують розвинені країни світу.

Ключові слова: корупція, рівень корупції, детінізація економіки, відмивання коштів, корупційні правопорушення, запобігання корупції, хабар, антикорупційна діяльність.

ANNOTATION

HONSOR V.I. Reducing corruption as a key precondition for de-shadowing the national economy and preventing money laundering. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 072 «Finance, Banking and Insurance». – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

Qualification work is devoted to the study of theoretical foundation and practical recommendations for reducing corruption as a prerequisite for de-shadowing the national economy and preventing money laundering. Theoretical bases of corruption level research are considered. Factors influencing the level of corruption have been identified. The legal framework for preventing corruption in Ukraine is analyzed. An analysis of the level of corruption in Ukraine has been carried out. The effectiveness of corruption investigations has been assessed. The main directions and methods of reducing the level of corruption in Ukraine, as well as areas used by developed countries are identified.

Key words: corruption, level of corruption, de-shadowing of the economy, money laundering, corruption offenses, prevention of the corruption, bribery, anti-corruption activities.

ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ДЕТІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

ЗМІСТ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ДЕТІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ.....	10
1.1. Економічна сутність корупції: види, рівні, галузі впливу та причини виникнення.....	10
1.2. Фактори, що впливають на зниження рівня корупції, детінізацію економіки та відмивання коштів в державі.....	16
1.3. Законодавчо-нормативне забезпечення протидії та зниження рівня корупції в Україні.....	23
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РІВНЯ ТА МЕТОДІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	31
2.1. Галузевий аналіз рівня корупції в Україні.....	31
2.2. Оцінка ефективності розслідування корупційних правопорушень.....	38
2.3. Аналіз методів зниження рівня корупції як передумова детінізації економіки та запобігання відмиванню коштів.....	44
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ДЕТІНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЮ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ.....	51
3.1. Антикорупційна діяльність та напрями із зниження рівня корупції.....	51
3.2. Зарубіжний досвід зниження рівня корупції в Україні	
Висновки до розділу 3.....	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Розвиток ринкової економіки України, протягом останніх років, супроводжується негативним впливом тіньових фінансових відносин на різних ланках влади, що пливає на поширення корупційних процесів. Корупційні явища здійснюють суттєвий вплив не лише на суспільне відтворення, фінансово-інвестиційний та міжнародний розвиток, а й впливають на рівень економічної безпеки держави.

Сьогодні рівень корупції в країні набув досить глобального явища, який торкнувся соціальної, політичної та економічної сфери та впливає на індивідуальні та колективні групи населення. Саме тому, виникає необхідність розробити та реалізувати ефективну стратегію протидії корупції, а також, як наслідок, детінізація національної економіки і запобігання відмивання ходів отриманих нелегальним шляхом.

Основні аспекти дослідження сутності корупції, її видів, напрямів оцінки присвячені праці таких вчених та науковців як: Курмаєв П.Ю., Фоміна М.В., Скрипник А., Вдовиченко А., Коростін О.Є., Трепак В.М., П'ясецька-Устич С., Бабич М.С., Михненко А.М. Серед вчених, що займалися дослідженням розробки антикорупційних заходів, виходу з тіньової економіки та зменшення рівня відмивання доходів є: Волошенко А.В., Мельник М.І., Акімов О.О., Соловйов В.М., Флейчук М.І., Курмаєв П.Ю. Ковальчук Т.Т. Для написання кваліфікаційної роботи використано значну частину законів, нормативно-правових актів України, аналітичні та статистичні дані Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції та міжнародної установи - Трансперенсі Інтернешнл України, інформаційні ресурси всесвітньої мережі інтернет. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень присвячених зниженню рівня корупції, детінізації економіки та зменшенню рівня відмивання коштів дане питання залишається актуальним та потребує подальшого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних і практичних засад щодо зниження рівня корупції в Україні.

Досягнення обраної мети обумовило необхідність вирішення таких **завдань:**

- визначити сутність корупції, її рівні та види, галузі впливу;
- розглянути фактори, що впливають на зниження рівня корупції, як передумови детінізації економіки та відмиванню коштів в державі;
- дослідити законодавчо-нормативне забезпечення протидії та зниження рівня корупції в Україні;
- здійснити галузевий аналіз рівня корупції в Україні;
- здійснити оцінку ефективності розслідування корупційних правопорушень;
- проаналізувати методи зниження корупції як передумова детінізації економіки та запобігання відмиванню коштів;
- визначити антикорупційну діяльність та напрями із зниження корупції;
- проаналізувати досвід розвинених країн із зменшення рівня корупції.

Об'єктом дослідження є рівень корупції в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти розвитку антикорупційної політики для зниження рівня корупції, детінізації національної економіки та боротьбі з незаконним відмиванням доходів.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використано наступні методи наукового пізнання: системний – для дослідження підходів до визначення сутності корупції, її рівнів та видів; статистичний – для аналізу і оцінки отриманих результатів; графічний та табличний – для неочного відображення результатів дослідження корупції; порівняння – для підведення підсумків та надання оцінки отриманим результатам.

Наукова новизна одержаних результатів:

- удосконалено групування факторів, що впливають на рівень корупції, зокрема на ті, що мають негативний вплив корупційні злочини та стримують ефективність реалізації антикорупційних програм, стратегій і ті, що мають позитивний вплив та здатні оптимізувати і легалізувати фінансово-економічну діяльність суб'єктів. Це забезпечить розробку антикорупційної стратегії враховуючи фактори, що мають найбільший вплив на рівень корупції (позитивний чи негативний);
- набули подальшого розвитку аналіз методів зниження рівня корупції в країні, що дало змогу визнати їхню ефективність чи недостатню результативність. Оцінка методів дасть можливість їхнього подальшого удосконалення враховуючи соціально-економічну політику держави, міжнародну співпрацю, підтримку населення тощо.
- набули подальшого розвитку методи та напрями зниження рівня корупції як передумов детінізації національної економіки та запобігання відмивання коштів. Запропоновані рекомендації дадуть змогу розробити ефективну антикорупційну стратегію та програми, підвищать довіру населення до органів державної влади, забезпечать прозорість отримання доходів фізичних і юридичних осіб в Україні.

Основний зміст роботи. У першому розділі кваліфікаційної роботи визначено теоретичні основи дослідження сутності рівня корупції, її видів, факторів, що на неї впливають, а також розкрито законодавчо-нормативне забезпечення протидії та зниження рівня корупції в Україні.

У другому розділі кваліфікаційної роботи здійснено галузевий аналіз рівня корупції рівень сприйняття корупції, проаналізовано ефективність розслідування корупційних правопорушень, здійснено оцінку методів зниження рівня корупції.

У третьому розділі кваліфікаційної роботи розкрито напрями та методи зниження рівня корупції як передумови детінізації національної економіки та

запобіганню відмиванню коштів., здійснено аналіз досвіду розвинених країн з метою подальшого його застосування до української економіки.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань на 6 сторінках), 4 додатків, розміщених на 4 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок, із них основний текст – 58 сторінок, які містять 5 таблиць та 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРЯМІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ

1.1. Економічна сутність корупції: види, рівні, галузі впливу та причини виникнення

Протягом багатьох років однією з найбільш актуальних і загрозливих проблем української економіки є рівень корупції. На протязі різних років негативний вплив корупції на економіку мав різний ефект (від значного – до низького), проте завжди охоплював всі сфери фінансової діяльності та всі ланки державної влади.

Історично зародження поняття «корупція», на думку сучасних вчених та економістів, тісно пов'язано розвитком державності, державного устрою. Слово «корупція», з іноземного «corruptio» перекладається як «псування» і «розбещування», що на думку Новохатнього О. [32], П'ясецька-Устич С. [10], Савченко А.[16] підкреслює сутність корупції як соціального явища.

На думку Бабич М. та Любохимець О. корупція – це інститут тіньової економіки, який значно впливає демократичний розвиток країни, її фінансово-економічний розвиток, інвестиційний клімат та загрожує національній безпеці країни загалом [2].

У сучасній економічній літературі існує багато визначень сутності поняття «корупція» (таблиця 1.1), проте, всі вони мають характерну особливість, корупція – це зловживання посадовим становищем, з метою власного збагачення, збереження власних інтересів, та примноження фінансового статку незаконним шляхом.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «корупція», «рівень корупції»

Вчений, економіст	Трактування поняття «корупція»
Гаврилишин Б.Д.	Корупція - це негативне соціальне явище, яке в основному означає зловживання державною владою положенням для власної вигоди, і таким чином заподіює шкоду моральним, проваомв і соціальним засадам функціонування суспільства.
Карасевич А.О., Шачковська Л.С.	Корупція - протиправна діяльність, яка полягає в основному у використанні службовими особами їхніх прав і можливостей (посадових) для особистого збагачення, підкупність та продажність.
Бусел В.Т.	Корупція - використання керівними особами державного апарату повноважень, щодо власного примноження і збагачення незаконним шляхом.
Малиновський В.Я.	Корупція - підкуп хабарами посадових, впливових, політичних, керівних осіб.
Савченко А.В.	Корупція - злочин, притаманний певній особі, при вчиненні пропозицій, обіцянки, або надання неправомірної діяльності.
Вчений, економіст	Трактування поняття «рівень корупції»
Никифорок Д.Й.	Рівень корупції - це сукупність соціальних індикаторів або індексів, що використовуються для виміру та надання розміру корупції в країні.
Гладкий В.В.	Рівень корупції - показник кримінальної діяльності на рівні державних органів країни, визначення кількості протиправних дій.
Курмаєв П.Ю.	Рівень корупції - це оцінка корупції в державі за допомогою соціологічних методів, методів порівняння та співвідношення рейтингів.

Джерело: складено автором за даними [6-8, 12-16]

Найбільш поширеними підходами до визначення сутності корупція є **(Додаток А)**:

- форма економічної поведінки, яка частково визначається і обирається з наявного набору можливих альтернатив;

- будь-які дії індивідуума, державних органів (установ), компаній, групи осіб, які порушують закон або недотримуються, підривають довіру до законодавчої бази з метою отримання особистої вигоди;
- використання службового становища, влади, високого положення, використання суспільних фондів (державного майна) для підвищення особистого добробуту, добробуту рідних та/або родичів [10].

Корупція як соціальне та економічне негативне явище проявляється через визначення суб'єктивного апарату, а саме: зі сторони особи, яка використовує своє високе положення для отримання фінансової чи іншої вигоди та особа яка надає фінансовий хабар (чи обіцянку, послугу) для отримання особистої вигоди.

Відповідно корупція може бути не лише у форму грошової, фінансової винагороди, а й обіцянки, надання послуги, виконання дії. Також, корупція може бути як індивідуальна та і колективна, що значно розширює види корупції (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Види корупції	
Критерії	Види корупції
Хто зловживає службовим становищем	– побутова; – політична; – ділова.
Хто виступає ініціатором корупційних відносин	– вимагання хабарів керівною особою; – підкуп з ініціативи прохача.
Хто дає хабар	– індивідуальний хабар; – підприємницький хабар; – кримінальний підкуп.
Форма вигоди особи, що отримала хабар	– грошовий хабар; – обмін взаємними послугами (патронаж).
Цілі корупційних відносин з погляду хабародавця	– прискорювальний хабар; – гальмівний хабар; – хабар заради «добрих відносин».
Ступінь централізації корупційних відносин	– децентралізована корупція; – централізована корупція «знизу-вгору»; – централізована корупція «згори-вниз».

продовження таблиці 1.2

Рівень поширення корупційних відносин	– верхівкова корупція; – низова корупція; – міжнародна корупція.
Ступінь регулярності корупційних відносин	– епізодична корупція; – систематична (інвестиційна) корупція; – клептократія (корупція як невідємний компонент власних відносин).

Джерело: складено автором за даними [10, 11]

На основі визначення сутності корупції формується поняття «рівень корупції». У економічній літературі та міжнародних, державних організаціях даний термін розглядається з двох основних сторін, перша – це рейтинг, що складається на основі даних міжнародної організації, на основі даних та опитуваннях щодо корупційних дій, хабарництва чи зловживання. Часто його ототожнюють з рівнем сприйняття корупції, проте дане твердження є хибним, оскільки рівень сприйняття ґрунтується на теоретичних суб'єктивних (опитувальних) даних, не маючи реальних кількісних показників.

З другої сторони, що на нашу думку є найбільш правильним, рівень корупції – це сукупність показників неправомірного використання службового статусу щодо власного збагачення, отримання вигоди, привласнення коштів, та добровільна фінансова чи інша подяка для отримання власної вигоди.

Головними складниками рівня корупції є:

- суб'єкти: особи, що вимагають хабар, особи що добровільно сприяють корупції, державні органи у сфері протидії корупції, міжнародні організації та установи;
- об'єкт – всі цінності, що тримані незаконним шляхом;
- фактори, що впливають на рівень корупції як в країні, так і на різних рівнях влади, сферах діяльності. Фактори, що негативно так і позитивно впливають на рівень корупції;

- законодавчо-нормативне забезпечення регулювання рівня корупції, що включають законодавчу-базу України та міжнародні акти, рекомендації, угоди, програми;
- методологія визначення рівня корупції.

На думку Клітгарда Р. [18] існує тісний зв'язок між рівнем корупції та непропорційністю доходів різних верств населення, а також регулятивних складових державного втручання та запобігання. У зв'язку з цим можна виділити основні ознаки корупційної діяльності, які формують рівень корупції, а саме:

- взаємна вигоди всіх учасників корупційної діяльності;
- існування взаємних зобов'язань;
- отримання певних переваг, фінансової винагороди для обох сторін;
- прийняття рішень, які порушують норми та правила, закони, устами та/або суперечить моральним стандартам;
- свідоме прийняття корупційного рішення задля власних інтересів чи фінансової вигоди;
- приховування корупційних дій;
- відсутність моральних, етичних духовних переживань через скоєння протиправних, корупційних дій [10, 17].

Важливим поштовхом для збільшення рівня корупції в країні є політична нестабільність, недостатність економічного розвитку, нечіткість та недовіра законодавчого впливу. Такі риси притаманні Україні, яка переживає важкі політичні, економічні часи, що призвело до системності корупційних зловживань у різних сферах та рівнях державної влади. Для високого рівня корупції характерні наступні ознаки:

- державна політика у сфері управління фінансами у більшості випадків диктується приватними інтересами зацікавлених у власних інтересах осіб, що мають велику владу, вплив;
- інтереси, щодо власного збагачення цікавлять осіб, які вже мають високі статки та фінансові ресурси у власному розпорядженні;

- тіньові та нелегальні надходження становлять значну частку у структурі доходів чиновників;
- зниження ділової активності малих, середніх та великих підприємств;
- корупційна поведінка стала на всіх сферах стало нормою поведінки;
- антикорупційні програми забезпечують покарання лише незначної кількості осіб.

У економічній літературі виділяють наступні види рівнів корупції рисунок

1.1.

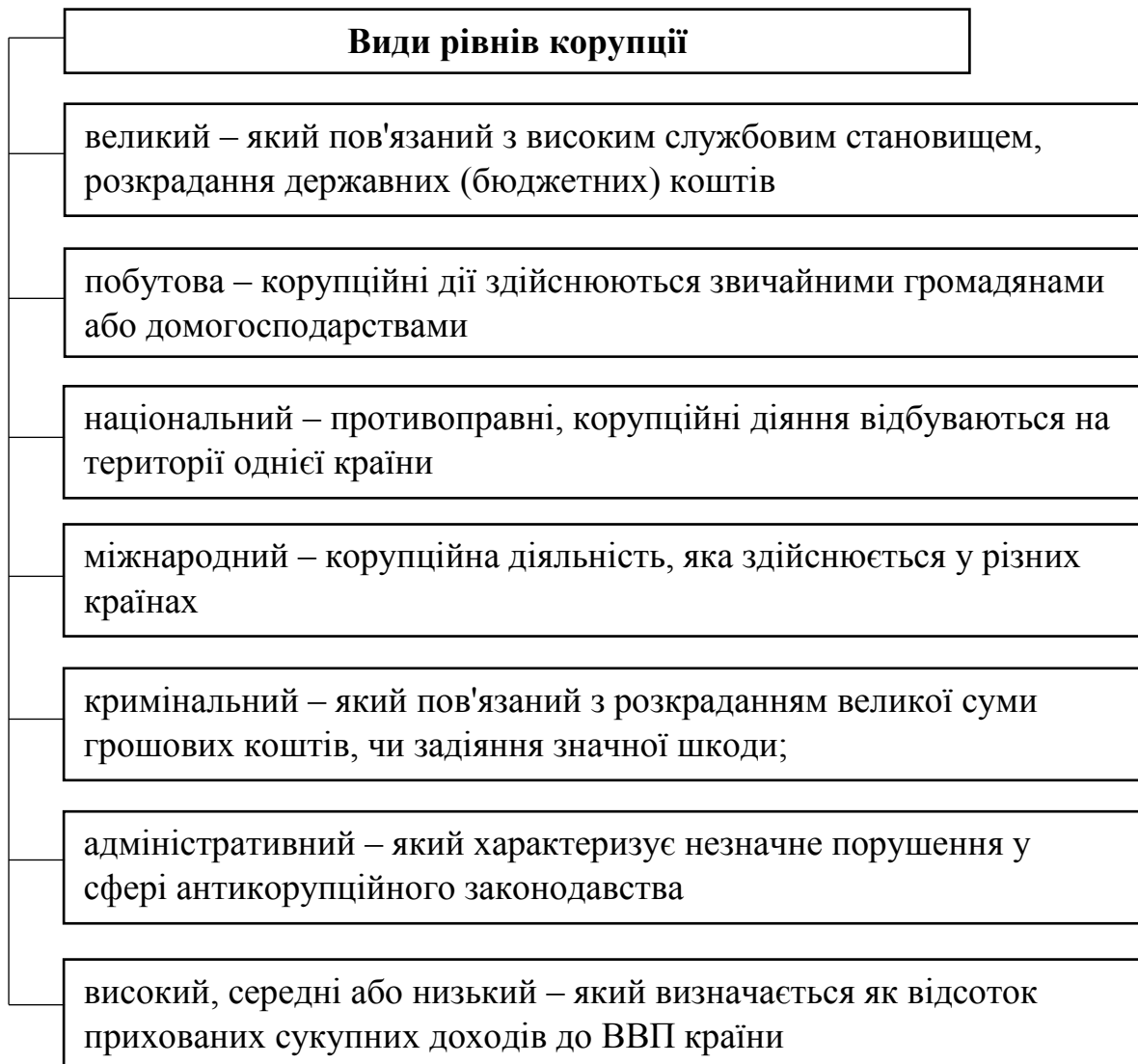

Рис. 1.1. Види рівнів корупції

Джерело: складено автором за даними [2, 10, 48]

Рівень корупції в країні має схильність до збільшення чи зменшення, в залежності від політичної, економічної, соціальної чи інформаційної ситуації,

яка призводить до тінізації доходів, відмиванню коштів, приховування грошових потоків, сприяння несплати податків, вивезення грошових коштів з-за кордон. Однак, при визначення намірів здійснення корупційних вчинків, сучасна соціологія, необхідно враховувати три рівні: перший – визначення причин, що спонукають та породжують корупцію; другий – корупція, як показник, який включає різні фактори, методи оцінки, рейтинги, дослідження; третій – психологічна аспекти здійснення корупційних заходів, намірів.

1.2. Фактори, що впливають на зниження рівня корупції, детінізацію економіки та відмивання коштів в державі

Рівень корупції, як показник зловживання законодавчо-правовими нормами для власного збагачення, сучасними вченими та дослідниками розглядається як з негативної так і позитивної точки зору. З позитивної точки зору низький рівень корупції свідчить про ефективні методи впливу держави, державних органів та установ на економічну безпеку держави, викриття і покарання всіх проявів корупційної не доброчесності, свідому і відповідальну поведінку всіх верств населення, високий рівень життя громадян, економічних розвиток держави.

З негативної точки зору рівень корупції показує значний вплив негативних факторів (політичних, інформаційних, економічних, соціальних) на антикорупційних розвиток держави, свідчить про відсутність дієвих законодавчих і судових важелів впливу, низький рівень доходів громадян, недостатність інформативної обізнаності про корупційну діяльність та її наслідки. Проте на думку експертів найбільший вплив рівень корупції в Україні має на тінізацію економіки та нелегальне відмивання доходів.

Тіньова економіка – це неконтрольоване суспільством виробництво, обмін, розподіл різноманітних матеріальних цінностей чи послуг. Відповідно результатом розвитку тіньової економіки є приховування, нелегальне

відмивання доходів. Відмивання доходів має вплив на розвиток офшорних зон, витраті податкових надходжень, скорочення інвестицій, значне розмежування доходів різних верств населення [11].

Проте, вплив на рівень корупції, індекс сприйняття корупції, рівень тіньової економіки має як держава, державні органи та установи, так і корпорації, підприємства, фізичні особи, домогосподарства.

Найбільш негативні фактори на рівень корупції представлені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Фактори, що негативно впливають на рівень корупції

Типи факторів	Фактори
Фундаментальні	<ul style="list-style-type: none"> – недосконалість діяльності економічних і фінансових інститутів; – недосконалість фінансово-економічної політики; – недосконалість стратегії прийняття економічних рішень; – настигк конкурентів, монополія; – надмірне державне втручання в економічні процеси; – низький рівень соціального забезпечення населення; – неефективність і недієвість судової системи; – відсутність податкового контролю за грошовими потоками суб'єктів.
Правові	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність повної та чіткої законодавчої заборони запобігання корупційних протиправних діянь; – недотримання міжнародних законодавчих норм; – небажання вчасно вносити нормативні поправки, доповнення; – неналежні міри покарання (адміністративна, кримінальна відповідальність) за порушення корупційного законодавства.
Організаційно-економічні	<ul style="list-style-type: none"> – слабкий або повністю відсутній контроль за розподілом державних ресурсів (фінансових, природних тощо); – низька оплата платі державним службовцям, державним працівникам; – низький рівень державної допомоги, дотацій, преміювань, заохочень; – жорсткі тарифні бар'єри на внутрішньому ринку.

продовження таблиці 1.3

Інформаційні	<ul style="list-style-type: none"> – недостатня прозорість державної системи та механізму; – відсутність свободи друку, інформативності та слова; – низький або недостатній рівень дослідження проблем корупцій на різних рівнях; – недостатня розповсюдженість антикорупційних програм на різних підприємствах, організаціях, установах.
Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> – кланові (родинні) структури на різних рівнях управління фінансовими ресурсами; – низький рівень освіти у сфері антикорупційних заходів; – традиція "дарування", "подяки", "фінансової вдячності"; – неналежна відповідальність населення за процвітання державності та національності; – низький рівень громадської свідомості.

Складено автором за даними [1,2,50]

На думку сучасних економістів до найбільш негативних факторів, що підвищують рівень корупції, сприяють відмиванню та приховуванню доходів, порушують законодавство є два основних: недосконалістю антикорупційного законодавства та наявність «соціального егоїзму» [1, 48].

Недосконалість антикорупційного законодавства пов'язана з відсутністю системності та узгодженості у системі норм та правил, які формують основу запобігання корупції. Зокрема, корупція – це незаконні дії, що стосуються всіх сфер економічної та соціальної діяльності, проте вони не мають взаємо пов'язаних ланок, щодо комплексної боротьби з протиправними корупційними діями. Тобто, відсутні статті антикорупційного законодавства у різних галузях права, пов'язаних з економічною, правовою, фінансовою організаційно чи інвестиційною діяльністю.

Фактор «соціального егоїзму», зокрема Акімов О.О., пов'язує з психологічними та моральними аспектами, які дозволяють ставити власні

інтереси збагачення вище від законотворчих норм, моральних принципів, духовних перешкод «не вкради». Для прикладу, у Фінляндії, Швеції, Швейцарії національний добробут, фінансовий достаток нації, націоналізація і повага до влади і громадян стоять на першому місці, витискаючи поняття «корупції», «підкупу», «власного збагачення», «приховування доходів», що виводить дані країни на перші місця за найменшим рівнем корупції [1].

Психологічна і моральна складова цієї проблеми пов'язана з відсутність закладених поколіннями етичних націоналістичних правил, низьким рівнем життям, відсутністю державного стимулу допомоги різним верствам населення, ідеологічним дисбалансом на етичні погляди.

Проте існують і позитивні фактори, які вже активно розвиваються в системі антикорупційного законодавства України, і з кожним роком поступово знижують рівень корупції в країні:

- створення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;
- захист викривачів, що повідомили про здійсненні корупційні порушення законодавства;
- інформативність, прозорість та обов'язковість декларування доходів громадян;
- розвиток та вдосконалення діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції;
- розроблення антикорупційних програм для різних установ, організації, відділів, відділень;
- співпраця України з міжнародними організаціями та установами з питань запобігання корупції;
- збільшення прожиткового мінімуму, мінімальної пенсії та заробітної плати;
- запровадження системи електронного документообігу та електронних цифрових підписів;

- співпраця правоохоронних органів з державними та установами у сфері запобігання корупції.

Важливим позитивним фактором, який сприяє зниженню рівня корупції є створення та використання Національним агентством з питань запобігання корупції Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення [37], який дає змогу вносити, здійснювати при потребі виявлення, чи аналізувати корупційні ризики пов'язані з фізичною особою, що здійснила корупційні порушення. У разі подальшого працевлаштування такої на нову роботу, або її намагання влаштуватися, це значно зменшить ризик корупції в цій сфері (підприємстві чи установі, організації).

Також, Єдиний державний реєстр осіб дає можливість скористатися одним із сервісів, а саме: отримати особисту довідку фізичної чи юридичної особи, перевірити довідку чи зайти фізичну/юридичну особу через реєстр.

Наступний фактор - захист викривача, який повідомив про: можливі факти корупції, або діяльність, що пов'язана з корупційними правопорушеннями; інформація про корупційні дії однієї особи, повідомлення, що містять конкретні дані (факти), які можуть бути перевірені і підтверджені. При цьому державні органи гарантують:

- конфіденційність; правову та юридичну, судову допомогу;
- забезпечення безпеки у разі загрози життю викривача чи його сім'ї;
- відшкодування витрат, що пов'язані із захистом викривача;
- винагорода за викриття;
- звільнення від юридичної відповідальності;
- захист його трудових прав за основним місцем роботи.

Інформативність, прозорість та обов'язковість декларування доходів громадян є вагомим позитивним фактором у системі антикорупційної діяльності. На сьогодні питання прозорості та достовірності залишається ще вкрай гострою, оскільки значно багатіші верстви населення й досі можуть приховати від

декларування незаконно отримані кошти, проте зроблено багато важливих кроків для вирішення даного питання. Також, позитивним є можливість доступу до інформації про наявні (задекларовані) кошти, майно, права власності фізичних осіб на території України.

За даними Державної податкової адміністрації України, громадяни протягом 2020 року задекларували доходи на суму 2,8 млрд грн, сума податків становила 90 млн грн., при цьому, як зазначає адміністрація, декларацію подаються вчасно, добровільно і у більшості випадків з дотриманням вимог законодавства щодо такого виду подання [34].

Вагомим фактором зниження рівня корупції є розвиток та вдосконалення діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) [33]. НАЗК є головним державним органом який здійснює всебічний контроль за корупційними діями на всіх рівнях та у всіх сферах. Основна його діяльність пов'язана з:

- розробленням антикорупційних програм, стратегій та нормативно-правових актів (розроблення нових, внесення змін та доповнень до вже існуючих) у сфері запобігання корупції;
- контроль за декларуванням доходів громадян;
- міжнародне співробітництво у сфері запобігання корупції;
- контроль за рівнем корупції в Україні;
- стратегічний аналіз можливих корупційних ризиків;
- аналіз, контроль політичної корупції, реєстр політичних партій.

Розроблення антикорупційних програм для різних установ, організації, відділів, відділень, ще один з позитивних факторів для запобігання корупції, детінізації доходів. Як приклад, система антикорупційних заходів, програм Міністерства внутрішніх справ в Україні, яка передбачає надання конфіденційної і публічної інформації у вигляді опитування, підписання документів, заповнення особистих даних, яка всебічно та інформативно виявляє всі протиправні дії. В Україні такі програми вже розробляють для установ та організації різної форми власності, сфери діяльності.

Ще одним фактором є співпраця України з міжнародними організаціями та установами з питань запобігання корупції. Однією з таких є антикорупційна організація Трансперенсі Інтернешнл Україна, яка спеціалізується на проведенні дослідження рівня корупції країн світу, визначає індекс сприйняття корупції, надає рекомендації та пропозиції у сфері запобігання корупції. В Україні Трансперенсі Інтернешнл Україна забезпечили передачу та впровадження електронних систем, де адміністраторами є державні підприємства ProZorro та ProZorro.Продажі, долучилася до медичної реформи за допомогою електронної системи eHealth [33].

Оскільки рівень життя значно впливає на корупційні прояви населення, то позитивним фактором є щорічне збільшення прожиткового мінімуму, мінімальної пенсії та мінімальної зарплати громадян. Оскільки існує залежність між рівнем дохідності і рівнем корупції: «чим більше доходи громадян, тим менший рівень корупції через страх втратити високий рівень дохідності та соціальний статус» [32].

Запровадження системи електронного документообігу та електронних цифрових підписів у всіх сферах та галузях підприємницької, політичної чи соціальної діяльності. Система електронних підписів, значною мірою забезпечить протиправні дії пов'язані з розкраданням коштів, незаконним переказом чи зняттям готівки, протиправними підписаннями документів, передачі майна и прав власності, розповсюдження конференційної інформації про особисті дані фізичних осіб.

Важливим фактором є розвиток постійна співпраця Національним агентством з питань запобігання корупції з державними правоохоронних органами, державними організаціями які у своїй діяльності аналіз та запобігання корупційних дій, пов'язаних з приховуванням, незаконним отриманням, відмиванням ставлять на перші місця. До таких організації відносять в першу чергу: кібер поліцію, податкову адміністрацію, службу безпеки України тощо.

Не менш важливим фактором є поступовий, проте грантовий розвиток законодавчої бази у сфері запобігання та зниження рівня корупції в Україні.

1.3. Законодавчо-нормативне забезпечення протидії та зниження рівня корупції в Україні

В Україні основними законодавчими та нормативно-правовими актами, що визначають сутність корупції, органи регулювання та запобігання, методів застосування антикорупційних програм, види покарань за порушення корупційного законодавства відносять:

1. Конституція України [25];
2. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) [26];
3. Кодекс України про адміністративні порушення [23];
4. Закон України «Про запобігання корупції» [19];
5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [22];
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [20];
7. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [21];
8. Проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки» [42], який на даний час є не затвердженим, проте складає основу Антикорупційної програми НАЗК, НАБУ на державному рівні та в процесі співпраці з різними установами, організаціями, підприємствами;
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, яка ратифікована в Україні у 2006 році [24];
10. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією – підписана у 1999 році державамчленами Ради Європи та Європейського Співтовариства [47];
11. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією - розроблена та підписана у 1999 році державами – членами Ради Європи та ратифікована Україною у 2006 році [27];

12. Указ Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» [46];
13. Наказ Міністерства фінансів України від 13.03.2015 № 333 "Про затвердження «Порядку здійснення перевірки достовірності відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» [29];
14. Наказ Національного агентства України з питань державної служби 05.08.2016 № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» [30];
15. Наказ Міністерства юстиції України від 23.03.2012 № 448/5 «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки наявності в осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, корпоративних прав» [31];
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям» [41];
17. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції» [43].

Згідно з Законом України «Про запобігання корупції» корупція – це «використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [19].

Відповідно до корупційних проявів, що караються законом відносять:

1. зловживання владою та службовим становищем;
2. надання та отримання подарунків – грошей, пільг, майна, послуг, нематеріальних активів;
3. неправомірна вигода, яку обіцяють, надають чи пропонують;
4. приватний інтерес, який пов'язаний абр не пов'язаний з майном;
5. сприяння щодо отримані неправомірної вгоди третьою особою;
6. розкрадання майна, що належить держава (органам, установам);
7. використання інформації (секретної, приватної або частково-доступної) для отримання власної вигоди, фінансового збагачення;
8. отримання (вищої або кращої, престижної) посади, звання, положення через особисті зв'язки, підкуп чи залякування, вимагання;
9. порушення вимог щодо фінансового контролю та врегулювання конфлікту інтересів [19, 48].

Важливими державними та міжнародними організаціями, установами, які забезпечують надання інформації, визначають рівень корупції, сприяють розробці антикорупційних програм на національному та міжнародному рівнях, запроваджують поправки та покращення до законодавчої та нормативної бази є:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [33]. До основних повноважень Національного агентства відносять: проведення аналізу у сфері запобігання, протидії корупції; розроблення антикорупційних програм, проєктів; формування антикорупційної політики та правових актів; проведення різних досліджень у сфері визначення рівня корупції та методів його зниження; розгляд звернень, що стосуються корупційної діяльності тощо. Національне агентство з питань запобігання корупції є найголовнішим у сфері забезпечення антикорупційної політики держави.
2. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) [34]. Національне антикорупційне бюро України є центральним органом виконавчої влади,

та основною ціллю якого є виявлення, попередження, розслідування, розкриття, попередження та припинення будь-яких корупційних та інших кримінальних порушень. Завданнями бюро є: протидія будь-яким кримінальним та корупційним правопорушенням, які були вчинені посадовими особами різних рівнів влади, становлять будь-яку загрозу національній безпеці. При цьому воно є відкритим, демократичним, законним, забезпечує нейтралітет рішень та безпартійним.

3. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), яка є самостійним відокремленим структурним підрозділом Генеральної прокуратури України. Основними завданнями є нагляд за чітким виконанням законів, при проведенні оперативно-розшукової діяльності досудового розслідування Національного антикорупційного бюро України.
4. Державне бюро розслідувань України (ДБР) [39] – державний правоохоронний орган, основними завданнями якого є виявлення, запобігання та розкриття злочинів, припинення злочинних правопорушень у точу числі корупційних протиправних дій.
5. Служба безпеки України (СБУ) [38] – діяльність якої пов'язана з: контррозвідкою, захистом національною української державності, боротьба з тероризмом, захист інформаційного простору та кіберпростору, охорона державної таємниці (захист персональних та державних даних), досудове розслідування.
6. ЕРАС/ЕАСН (The European Partners against Corruption and European contact-point network against corruption) — Європейські партнери проти корупції та Мережа європейських антикорупційних організацій, які допомагають у вдосконаленні антикорупційних програм на території України, надають необхідну інформацію пов'язану з корупційними діями фізичних та юридичних осіб України, проводить семінари та конференції та різні види навчання.
7. Трансперенсі Інтернешнл ТІ [40] міжнародна антикорупційна організація, заснована у Берліні. В Україні Трансперенсі Інтернешнл Україна ТІУ

почала свою діяльність у 1999 році. Головними завданнями організації є дослідження рівня корупції, рівня сприйняття корупції у світі та в кожній окремій країні, визначення факторів що впливають на рівень корупції в окремих країнах, надання різноманітних аналітичних та статистичних даних, співпраця з урядами та урядовими організаціями країн.

8. Державна служба фінансового моніторингу.

Одним із важливих пунктів нормативно-правового регулювання рівня корупції в Україні є відповідність міжнародним нормативно-правовим, законодавчим та регулюючих актів, реалізація яких забезпечуються через підписання договорів про співпрацю у сфері протидії корупції, легалізації доходів, детінізації надходжень. Такими стратегічними партнерами з підписаними угодами з Національного агентства з питань запобігання корупції є:

1. Меморандум про порозуміння і співпрацю між Національним агентством з питань запобігання корупції та Бюро із запобігання та боротьби з корупцією Латвійської Республіки;
2. Протокол про співпрацю між Національним агентством з питань запобігання корупції та Антикорупційним генеральним директором Міністерства внутрішніх справ Румунії у сфері запобігання корупції;
3. Меморандум про порозуміння і співпрацю між Національним агентством та Національним антикорупційним органом Республіки Італія;
4. Протокол про наміри між Національним агентством та Центром зі зниження ризиків корупції в оборонній секторі (CIDS);
5. Угода про партнерство між Національним агентством та Agriteam Canada Consulting Ltd. (EDGE);
6. Протокол про порозуміння і співпрацю між Національним агентством та Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES);
7. Угода Генеральна інспекція сил безпеки Чеської Республіки [33].

Згідно вітчизняного законодавства, у разі виявлення факту порушення корупційного нормативно-правових норм, до правопорушника можуть застосовуватися наступні види покарання:

- кримінальна відповідальність;
- адміністративна відповідальність;
- цивільно-правова відповідальність;
- дисциплінарна відповідальність.

При цьому передбачені наступні види покарань (відповідно до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення **додаток Б**):

- штрафи на різні суми грошових коштів;
- конфіскація майна правопорушника;
- позбавлення права обіймати певні види посад чи займатися певними видами підприємницької діяльності;
- виправні роботи терміном до двох років;
- арешт особи на термін від трьох до шести місяців;
- обмеження волі особи на термін від двох до п'яти років;
- позбавлення волі на термін від двох до дванадцяти років [23, 26].

Оскільки рівень корупції в Україні стосується різних сфер діяльності державні організації національного значення забезпечують розробку та затвердження постанов, наказів, директив, рекомендацій, які безпосередньо пов'язані з їхньою діяльністю. Так, для прикладу Національний банк України у сфері фінансового моніторингу, який включає зниження рівня корупції у банківській діяльності, відмивання і приховування коштів керується (окрім перелічених вище законодавчих та нормативно-правових актів):

- Рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);
- Директива ЄС (ЄС) 2018/843 Європейського Парламенту та Ради від 30.05.2018 «Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про

запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання коштів та фінансування тероризму та внесення змін до Директив 2009/138/ЄС та 2013/36/ЄС»;

- Закон України «Про банки та банківську діяльність» [35].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка здійснює фінансовий моніторинг, регулювання, оцінку, аналіз та розвиток вітчизняного фінансового та фондового ринку, також забезпечує всебічну підтримку у сфері зниження рівня корупції в Україні. Зокрема затвердженого рішенням НКЦПФР від 11.03.2021 № 176, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 19 квітня 2021 р. за N 532/36154 щодо фінансового моніторингу та запобігання корупції пов'язаної з фондовим ринком України [36].

Один з найбільш головних документів, щодо запобігання всіх проявів корупційних діянь на території України та до розроблення якої залучені різноманітні установи, організації, компанії, підприємства, урядові структур є Антикорупційна програма. Вона формується відповідно до Закон України «Про запобігання корупції» та до вдосконалення якої залучений державний уряд, розробку покладено на Національне агентство з питань запобігання корупції, а напрями покращення забезпечують вітчизняні та міжнародні організації та установи.

Висновки до розділу 1

Проведені теоретичні дослідження сутності рівня корупції дає можливість визначити що це є сукупність показників, які визначають неправомірні дії особи для власного збагачення, отримання фінансової вигоди чи задоволення власних інтересів. Структурними елементами рівня корупції є: суб'єкт, об'єкт, фактори впливу, законодавчо-нормативне забезпечення, методичне визначення рівня корупції. До видів рівнів корупції відносять: великий, побутовий, національний, міжнародний, кримінальний, адміністративний, високий, середній, малий.

Фактори, що впливають на рівень корупції згруповано як ті що мають негативний вплив і позитивний. До негативних відносяться недосконалість чинного законодавства, «національний егоїзм», недовіра населення до органів влади. До позитивних факторів (знижують рівень корупції) відносять: міжнародна співпраця, створення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, розроблення антикорупційної програми та стратегії, запровадження електронного документообігу та контроль за поданням декларацій фізичних осіб, розвиток системи викривання порушників корупційного законодавства тощо.

Розглянуто основні закони, постанови, положення, накази які регулюють рівень та забезпечують зниження рівня корупції в Україні. Також до основних органів, що здійснюють корупційний нагляд є: Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Служба безпеки України, ЕРАС/ЕАСН міжнародні антикорупційні партнери та інші організації. Головним документом країни у боротьбі з корупційними злочинами та правопорушеннями є антикорупційна програма.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ ТА МЕТОДІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Галузевий аналіз рівня корупції в Україні

Національну оцінку рівня сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index — CPI) в Україні здійснює Трансперенсі Інтернешнл Україна ТІУ. Методологія аналіз рівня відбувається шляхом підрахунку балів через три компоненти дослідження – опитування: населення, підприємств, експертів (максимальна кількість 100) і здійснюється для 180 країн світу [40]. Чим більше балів отримала країна у процесі аналізу, тим нижчий рівень сприйняття корупції в аналізованій країні.

У 2020 році Трансперенсі Інтернешнл Україна разом з European union anti-corruption initiative провела 2516 особистих інтерв'ю з населенням, 1093 телефонних інтерв'ю з підприємствами та 98 телефонних інтерв'ю з експертами (в загальній сумі дев'ять різних досліджень). До експертів, що виставляють бали, входять спеціалізовані міжнародні організації, а саме:

- PERC Asia Risk Guide;
- World Bank CPIA;
- World Economic Forum EOS;
- Global Insight Country Risk Ratings;
- Bertelsmann Foundation Transformation Index;
- African Development Bank CPIA;
- IMD World Competitiveness Yearbook;
- Bertelsmann Foundation Sustainable Governance Index;
- World Justice Project Rule of Law Index;
- PRS International Country Risk Guide;
- Varieties of Democracy Project;
- Economist Intelligence Unit Country Ratings;

– Freedom House Nations in Transit Ratings [40].

Індекс сприйняття корупції в Україні протягом 2016-2020 років представлений на рисунку 2.1.

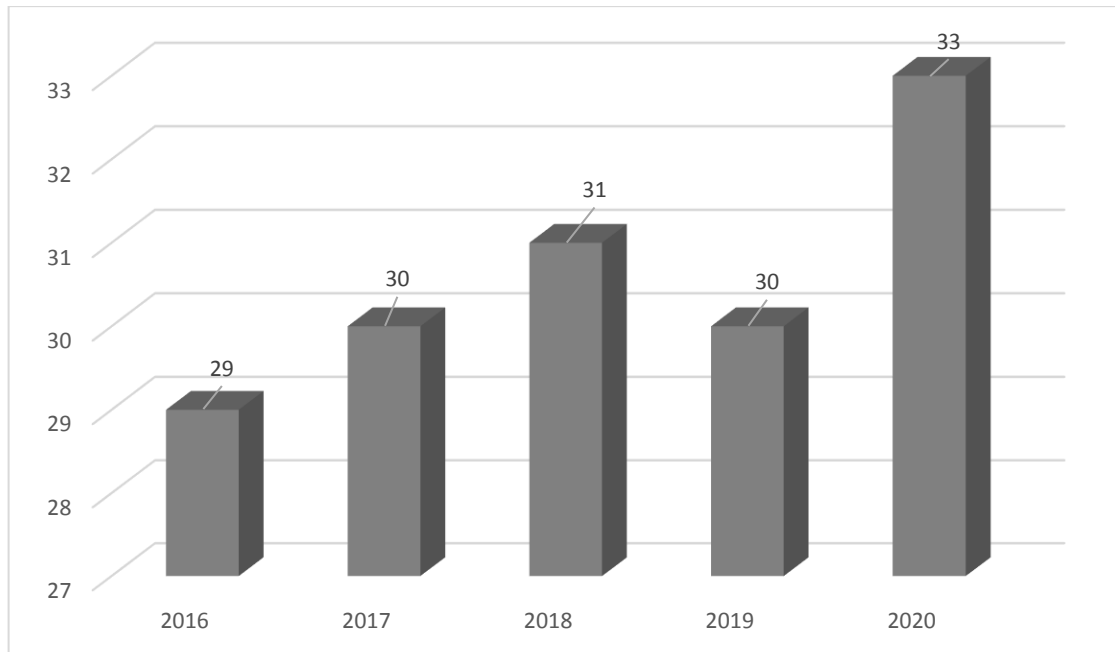

Рис.2.1. Індекс сприйняття корупції в Україні у 2016-2020 роках

Джерело: складено автором за даними [40]

У 2020 році індекс сприйняття корупції (або просто рівень корупції) в Україні становив 33 бали зі 100 можливих, що на 3 бали більше порівняно з 2019 роком, та на 4 бали, порівняно з 2016 роком.

Зростання показника відбулося за рахунок збільшення даних у Global Insight Country Risk Ratings — на 13 пунктів, яке займається дослідженням ризиків того, що певна країна (люди в країні) зіткнулися з хабарництвом, корупційними вимаганням, отримання контрактів незаконним шляхом.

Також, Трансперенсі Інтернешнл Україна зазначає, що вагомим поштовхом до збільшення рівня сприйняття корупції є початок діяльності Вищого антикорупційного суду та оновлення антикорупційної програми НАЗК на 2020-2024 роки з врахуванням зауважень міжнародних експертів.

У 2020 році, згідно зі складеного індексу, Україна посіла 117 місце (рисунок 2.2), і має найменшу кількість балів серед країн сусідів (додаток В).

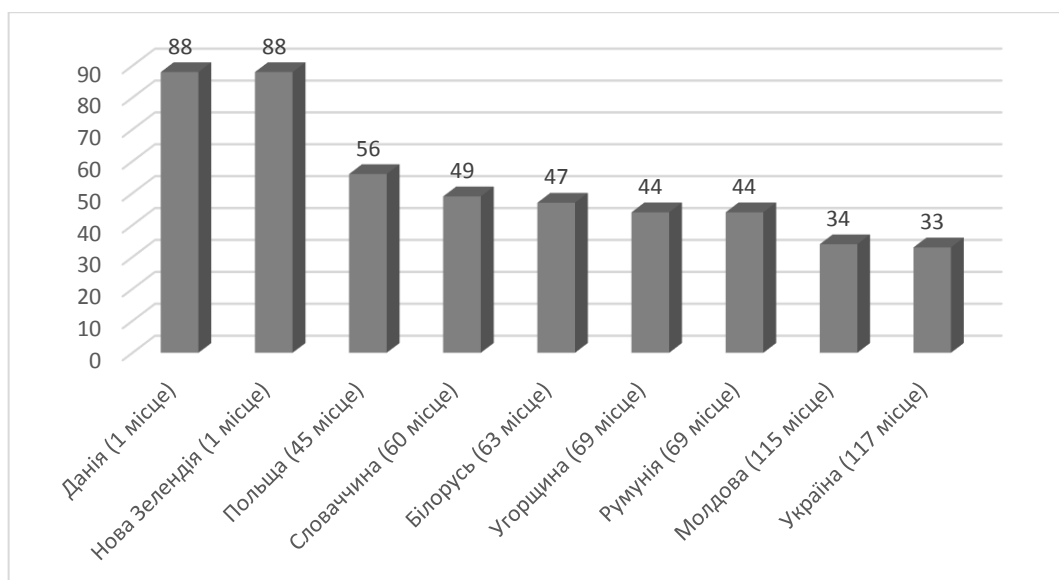

Рис. 2.2. Місце України у світовому рейтингу індексу сприйняття корупції у 2020 році

Джерело: складено автором за даними [40]

У 2020 році найбільш корумпованими інституціями в Україні, у розрізі аналітичного опитування населення, підприємств та експертів (рисунок 2.3), за максимальною шкалою 5 балів, встановленою European union anti-corruption initiative є: митниця, суди, Верховна Рада України, прокуратура, медицина і поліція (крім патрульної).

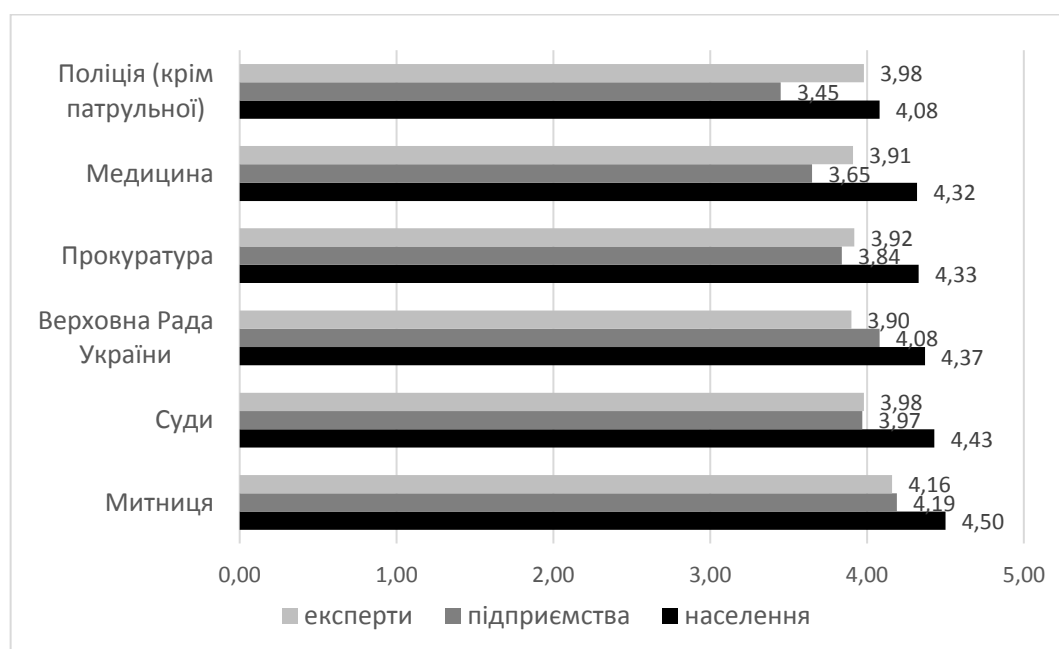

Рис.2.3. Оцінка корумпованості окремих інституцій в Україні у 2020 році

Джерело: складено автором за даними [33]

Протягом 2017-2020 років, найбільш корумпованими інституціями (рисунок 2.4) були: митниця, медицина, центральні ОВВ, поліція, НАЗК, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування.

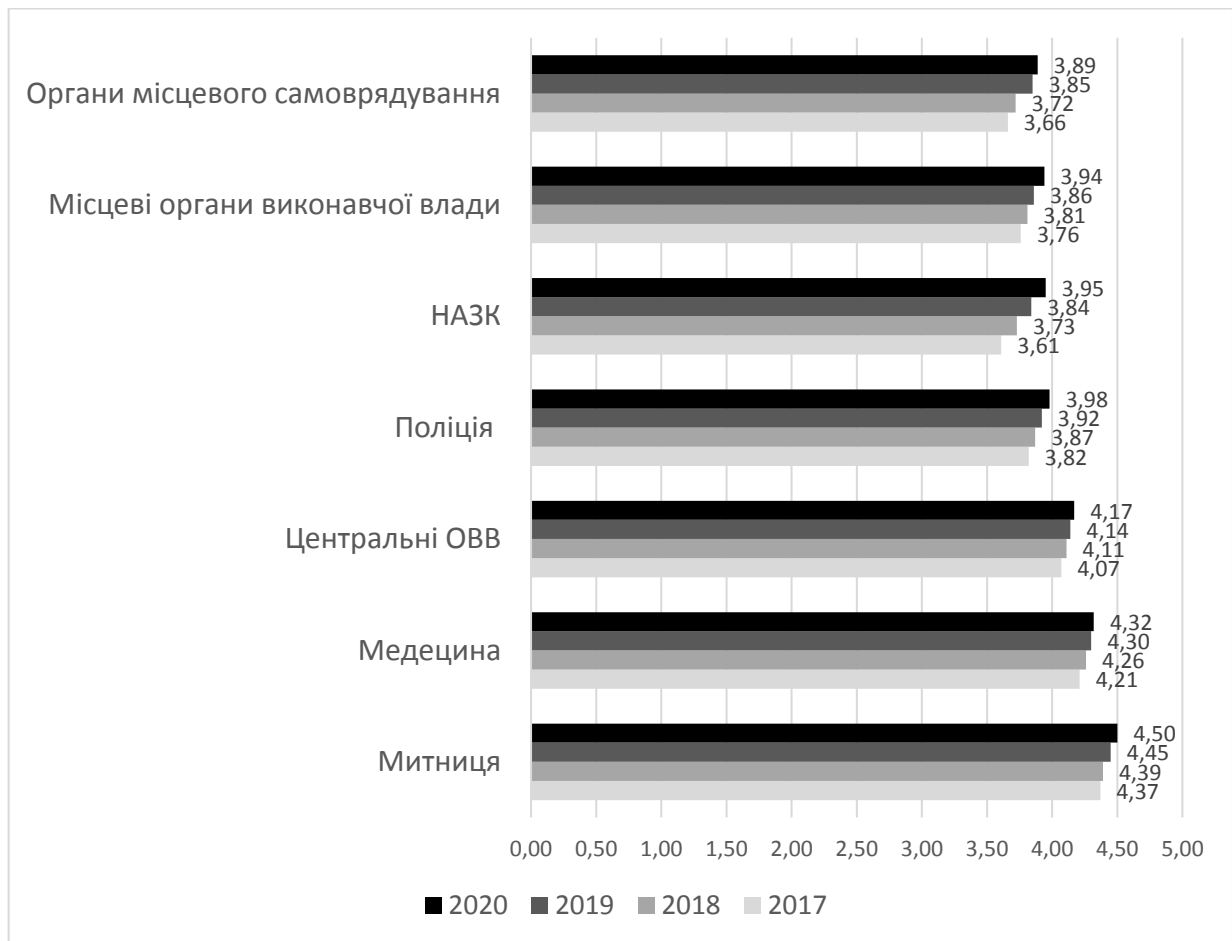

Рис. 2.4. Оцінка рівня корумпованості інституцій України протягом 2017-2020 років

Джерело: складено автором за даними [34]

За проведеним аналізом, протягом 2017-2020 років найбільш корумпованою інституцією є митниця, загальна кількість балів якої склала 4,50, що на 0,13 пункти більше ніж у 2017 році. Невтішним є показник корупції у медицині, який з 2017 року зріс на 0,11 пункти і у 2020 році склав 4,32. Таке негативне явище в першу чергу пов'язане з низьким рівнем заробітної плати медичних працівників, недостатнє фінансування медичної сфери, недосконалість медичної реформи, та намагання населення отримати додаткові блага через подарунки, «конверти вдячності», «фінансові подяки».

Значних корумпованих втручання та загроз в економічній сфері у 2020 році (за даними підприємств та експертів) зазнали: земельні відносини, містобудування, будівництво великих інфраструктурних об'єктів, енергетика, приватизація підприємств, публічні закупівлі (рисунок 2.5).

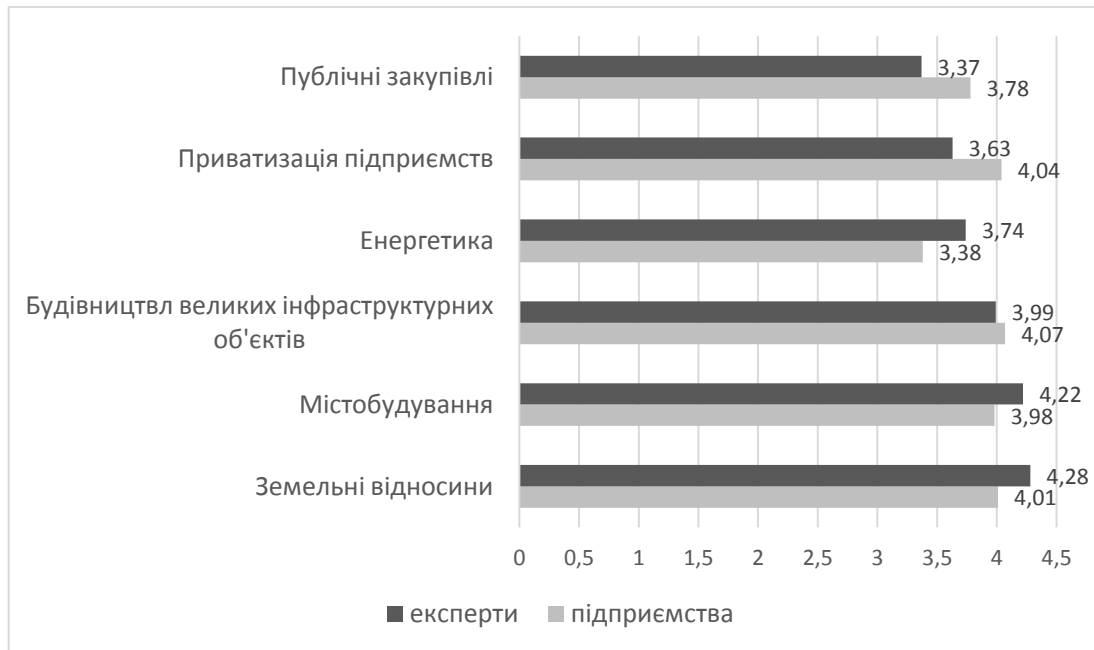

Рис. 2.5. Рівень корупції економічної сфери у 2020 році

Джерело: складено автором за даними [33]

Як видно з рисунку 2.5, рівень корупції в деяких економічних сферах є надто високим. Так, за даними аналізу та оцінки найбільш корумпованими сферами у 2020 році є земельні відносини – 4,28 та 4,01 бали, містобудування – 4,22 та 3,98 бали, будівництво великих інфраструктурних об'єктів – 4,07 та 3,99 бали та приватизація підприємств- 4,04 та 3,63.

На думку Трансперенсі Інтернешнл Україна оцінки підприємств показують реальний стан рівня корупції у аналізованих сферах, оскільки вони практично стикаються з даною проблемою. Значний рівень корупції у земельних відносинах пов'язано з двома основними факторами: високим попитом на земельні ділянки серед забудовників (особливо житлових комплексів), відсутність дієвого законодавства у сфері регулювання земельних відносин та покарання за земельні правопорушення.

За даними Національного агентства з питань запобігання корупції українське населення протягом 2017-2020 років найбільше стикалося з корупцією у медичній сфері, особливо державних, комунальних медичних закладах (рисунок 2.6).

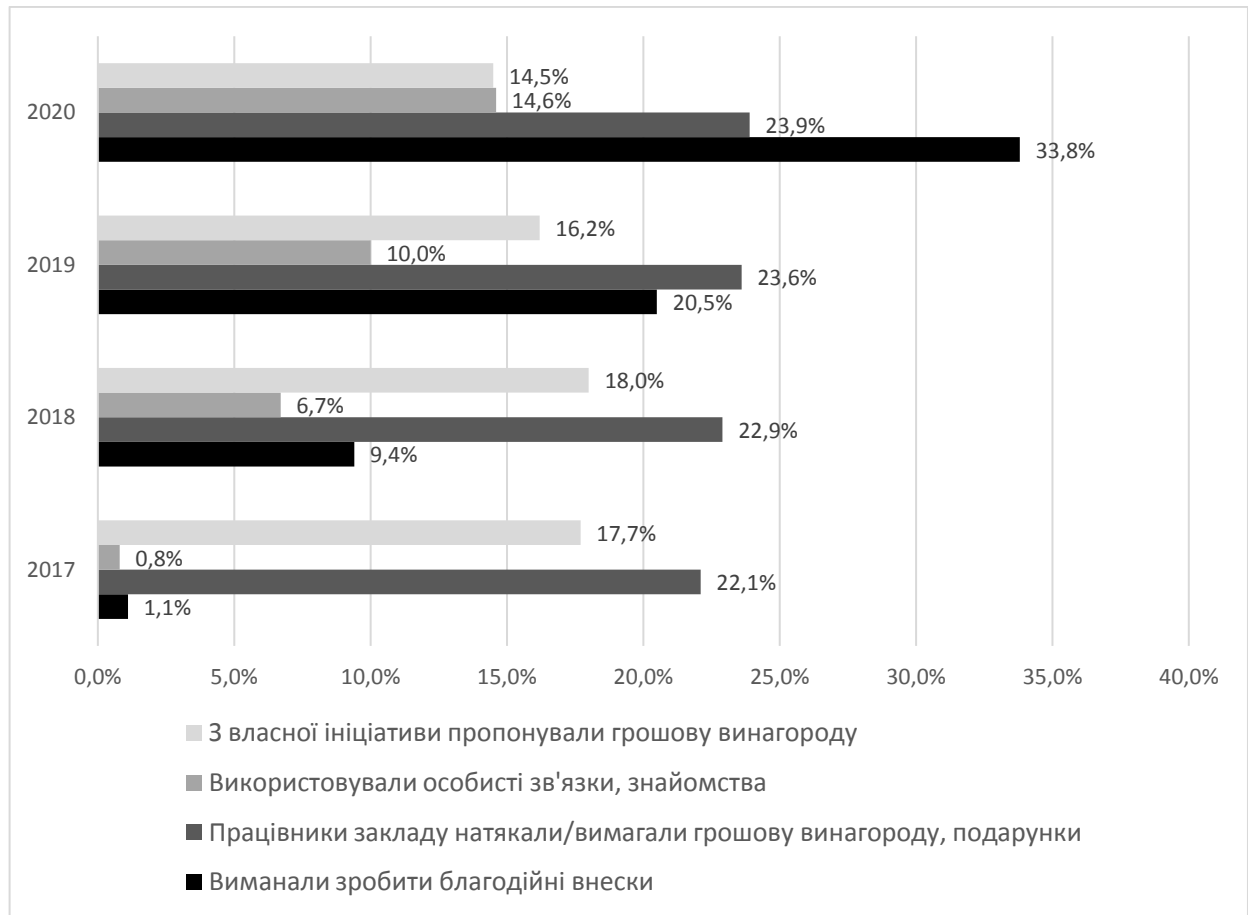

Рис. 2.6. Рівень корупції в державних та комунальних медичних закладах протягом 2017-2020 років, %

Джерело: складено автором за даними [33]

Як видно з рисунку 2.6, найбільший корупційний прояв у державних та комунальних медичних закладах з якими стикалося населення протягом 2017 - 2020 років є вимагання працівниками зробити благодійні внески, у 2020 році - цей % склав 33,8%. На другому місці корупція пов'язана з тим, що працівники медичного закладу натякали чи вимагали грошову винагороду, подарунки, послуги та інші неофіційні витрати – у 2020 році 23,9 %, у 2019 році 23,6 %, у 2018 році 22,9 %, у 2017 році 22,1 %.

Аналогічна ситуація спостерігається і в закладах освіти (дошкільної, школах, закладах вищої освіти), основні корупційні дії пов'язані з: примусовими благодійними внесками, примусовими подарунками викладачам, вчителям, примусове придбання підручників, додаткові неофіційні платежі, використання особистих зав'язків та знайомств (рисунок 2.7).

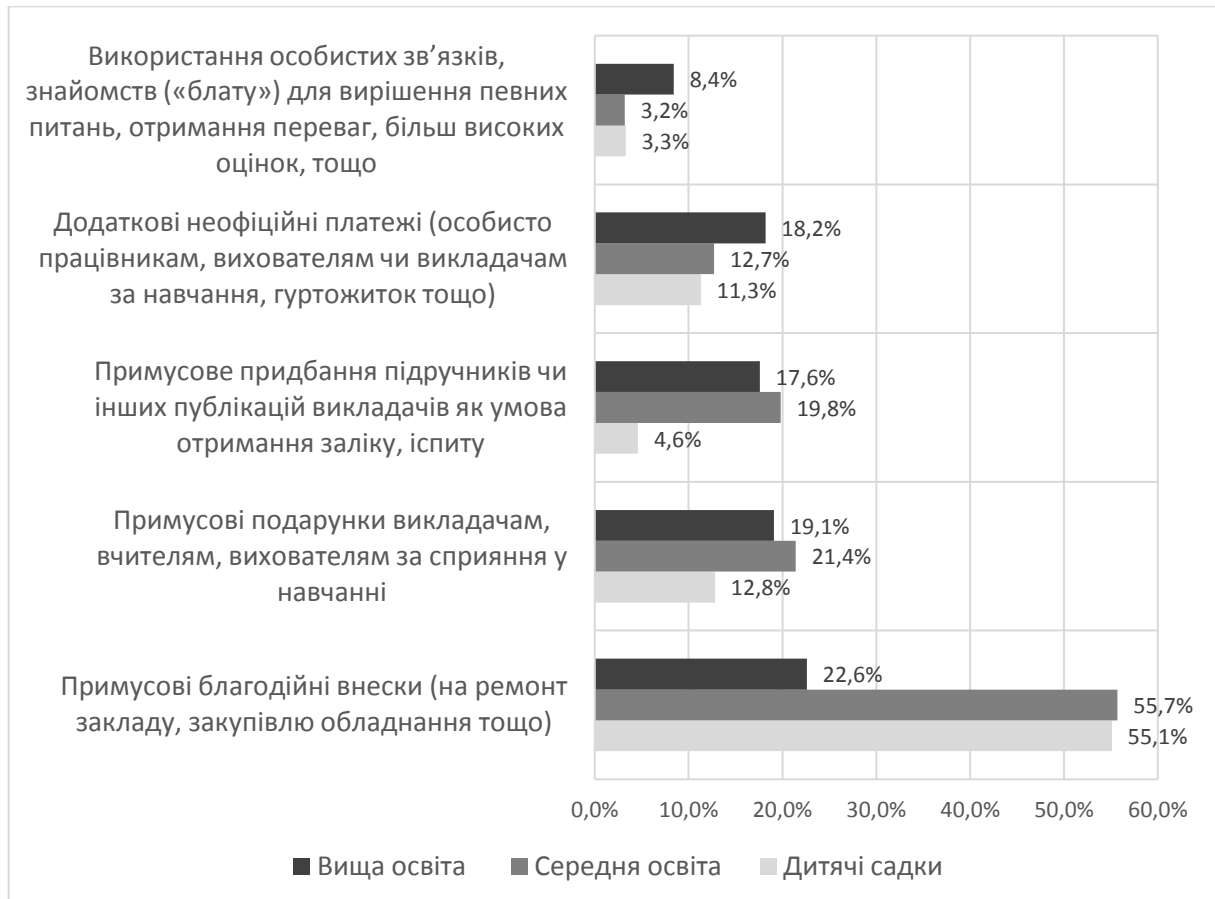

Рис. 2.7. Корупційні прояви у закладах освіти у 2020 році, %

Джерело: складено автором за даними [34]

Найбільша кількість корупційних проявів у закладах освіти у 2020 році пов'язані з примусовими благодійними внесками на ремонт закладу, закупівлю обладнання тощо – у дитячих садках – 55,1 %, у середній освіті – 55,7 %, вищих навчальних закладах – 22,6 %. Найменші корупційні дії пов'язані з використанням особистих зав'язків, знайомств «блату» для вирішення певних питань, отримання переваг, більш високих оцінок, відповіді на контрольні чи іспити тощо.

2.2. Оцінка ефективності розслідування корупційних правопорушень

Ефективність та результативність корупційних розслідувань залежить від кількості підозр, відкритих та закритих корупційних справ, отриманих від викривачів листів, обвинувачуваних вироків, які виносить Антикорупційний суд України та антикорупційних розслідувань які здійснює Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро).

Щороку Національне бюро збільшує обсяги викритих корупційних фактів, через повідомлення про підозру осіб у порушенні корупційного законодавства (рисунок 2.8).

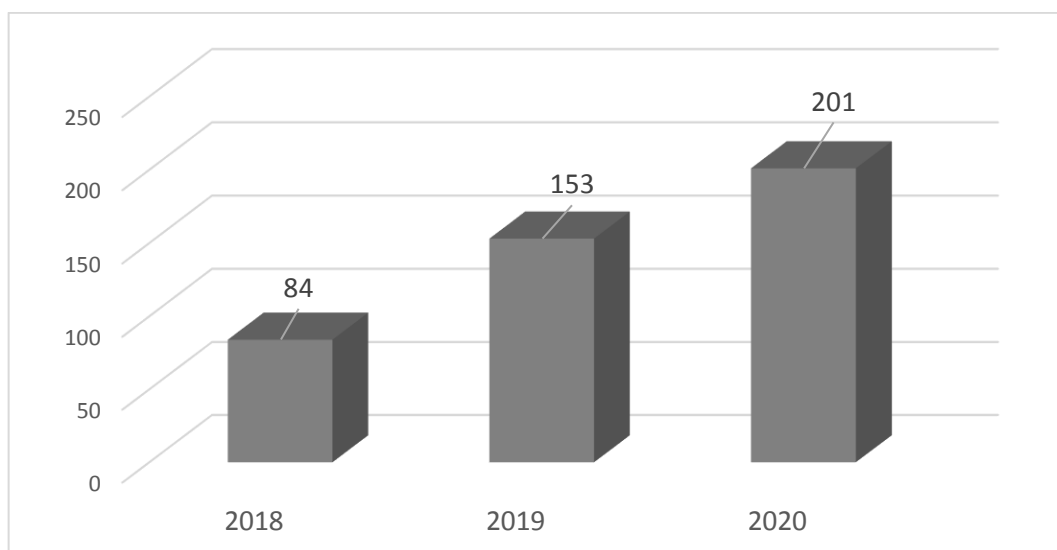

Рис. 2.8. Динаміка повідомлення про підозру у порушенні корупційного законодавства протягом 2018-2020 років

Джерело: складено автором за даними [33]

Протягом трьох років кількість повідомлень про підозру у порушенні корупційного законодавства зросло на 117 справ, з 84 у 2018 році до 201 справи у 2020 році. Проте, на думку, Національного бюро кількість офіційно розглянутих прав у 2020 році є меншою через відсутність голови Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, який підписує накази для офіційного розслідування.

Упродовж 2018-2020 років Національне бюро разом з правоохоронними органами та антикорупційним судом реалізували значну кількість кримінальних впровадження та судових розслідувань (рисунок 2.9).

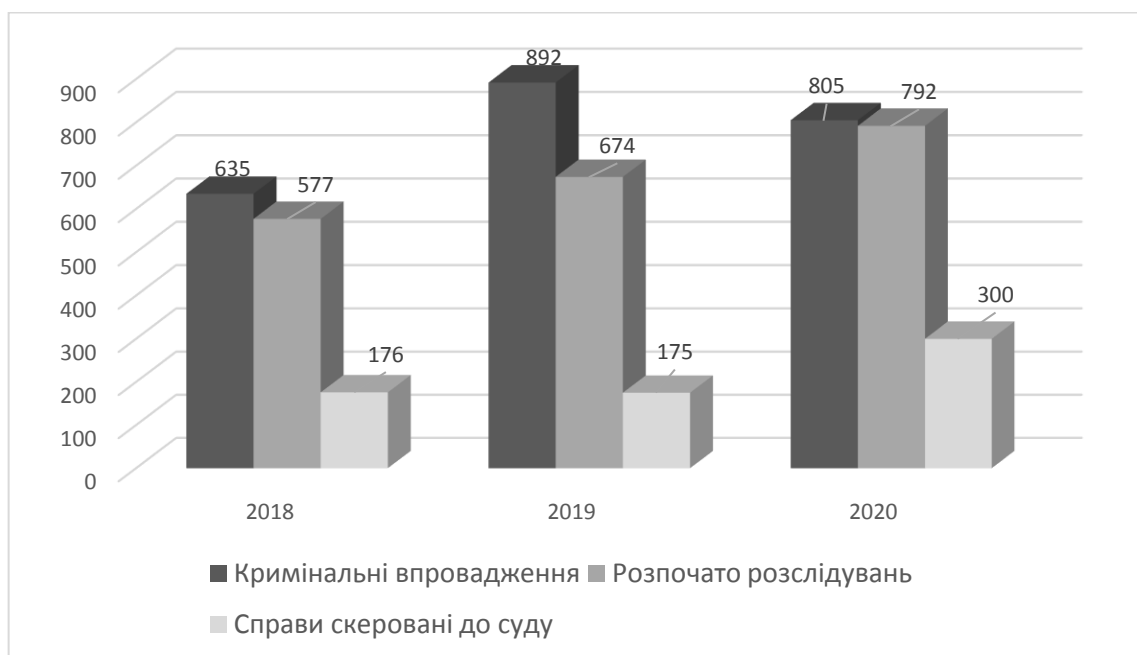

Рис.2.9. Динаміка судових розслідувань протягом 2018-2020 років

Джерело: складено автором за даними [33]

Як показують дослідження, протягом 2018-2020 років: кримінальні впровадження пов'язаних з корупційними правопорушеннями зросли на 170 справ, кількість розпочатих судових розслідувань зросли на 215, а справи скеровані до суду збільшилися на 124 штуки. Однак, як зазначає Національне бюро, кількість скерованих до суду справ у 2020 році є значно меншою через викриття «на гарячому» (відповідно до статті Кримінального кодексу України стаття 368 та 369), у 2020 ця цифра склала 28 випадків, викрита неправомірна вигода за викриття «за гарячому» склала 16,76 млн грн., та 6,24 млн дол.

Найбільш неправомірна вигода (за всю історію України) викрита у 2020 році була на суму 5 млн дол., організована Міністром екології та природних ресурсів.

Негативна цифра протягом 2018-2020 років спостерігається і у кількості обвинувачених рисунок 2.10., яка має постійну тенденцію до зростання.

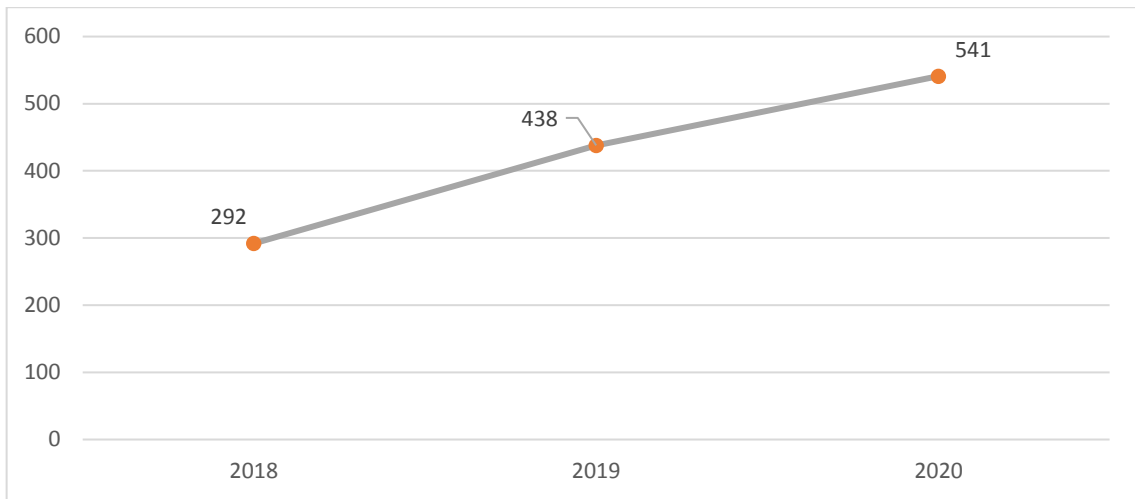

Рис.2.10. Динаміка кількості обвинувачених за порушення корупційного законодавства протягом 2018-2020 років

Джерело: складено автором за даними [34]

Протягом 2018-2020 років кількість обвинувачених за рішенням суду через порушення корупційного законодавства зростає на 249 осіб, і у 2020 склало 541 особу. У розрізі фізичних осіб, яким було винесено вирок протягом 2018-2020 років найбільше склали фізичні особи та адвокати (рисунок 2.11)

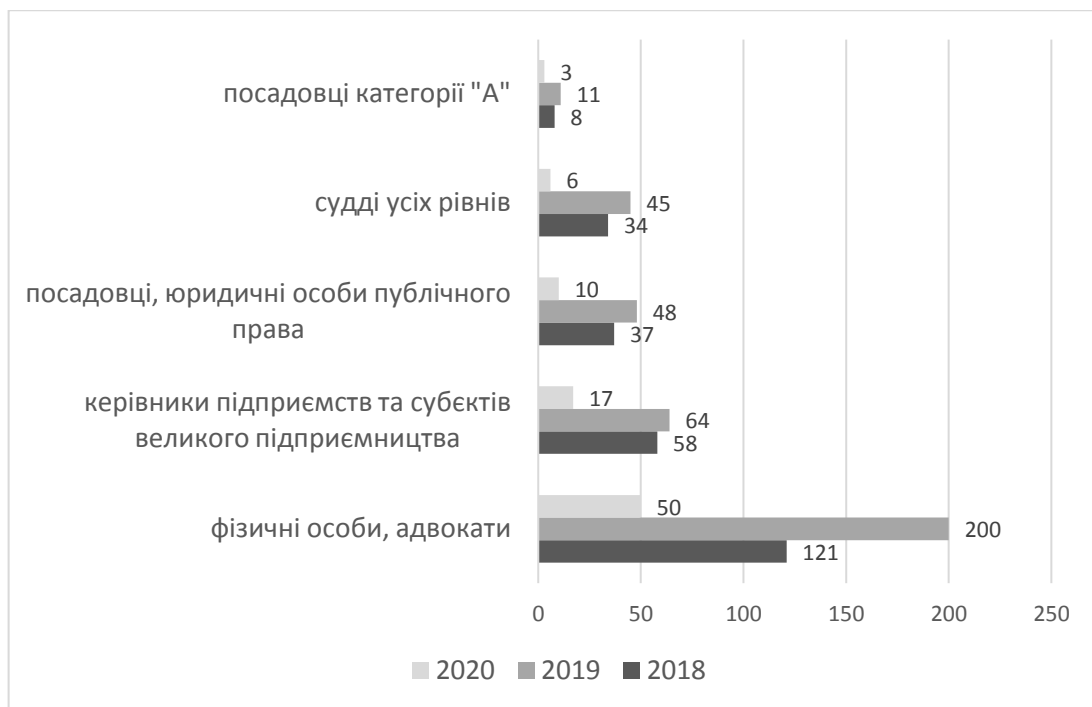

Рис.2.11. Розподіл обвинувальних актів за суб'єктами протягом 2018-2020 років, осіб

Джерело: складено автором за даними [34]

За даними дослідження державних органів фізичні особи склали найбільшу частку осіб яким було винесено обвинувачена у порушенні корупційного законодавства в Україні: 2018 рік – 121 особа, 2019 рік – 200 осіб, 2020 році – 50 осіб. На другому місці керівники підприємств та суб'єктів великого підприємництва: 2018 рік 58 осіб, 2019 рік – 64 особи, 2020 рік – 17 осіб. Значна проблема у викритті корупційних схем як фізичних осіб так і керівників підприємств, за даними правоохоронних органів, більше 60 %, пов'язана з земельними відносинами, будівельними операціями (забудовники міста та інфраструктури).

У 2020 до списку корупціонерів ввійшли посадовці, справи яких пов'язані з: фактами заволодіння майном Національної гвардії України у розмірі 81,44 млн грн, передачею земельної ділянки під забудову в обмін на квартири та парко місця, передання власності на державну власність.

Динаміка збитків за вчинення корупційних правопорушень протягом 2018-2020 років представлена на рисунку 2.12.

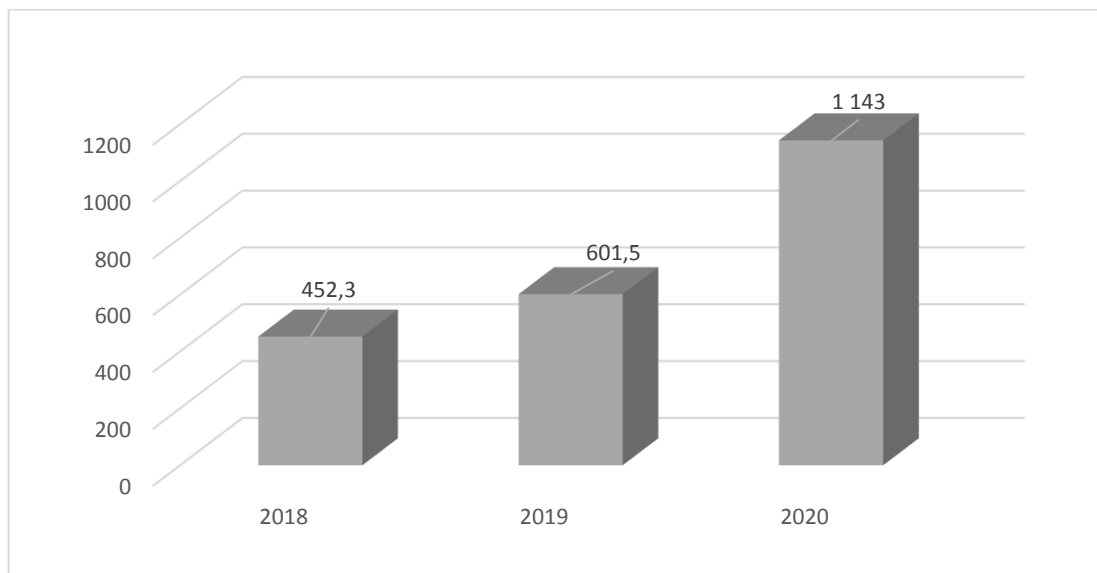

Рис.2.12. Динаміка збитків за вчинення корупційних правопорушень протягом 2018-2020 років, млн грн

Джерело: складено автором за даними [33]

На кінець 2020 року близько 5 810 справ порушення корупційного законодавства (порушення адміністративного та кримінального законодавства)

залишаються ще у процесі розслідування у земельній сфері. Найбільша кількість злочинів припадає на Закарпатську, Львівську, Київську, Одеську та Сумську області, де корупційними стали більше 760 га землі.

Значно менше корупційних схем належать:

- оборонно-промислового комплексу – 30 обвинувачених і 10 підозрюваних, сума збитків 88,5 млн грн;
- паливно-енергетичному комплексу – 50 обвинувачених та 25 підозрюваних за: купівлю товарів за завищеною вартістю, незаконне переуступлення вимоги боргу, заволодіння пільговим природнім газом;
- транспорт та інфраструктура – 30 обвинувачених і 25 підозрюваних, сума збитків 700 млн грн [34].

У розрізі географічного дослідження корупції на території України упродовж 2020 року, найбільша частка належить саме центральній частині (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1.

Географічні дослідження корупційних розслідування протягом 2020 року

Показники	Захід	Центр	Південь	Схід
Кримінальні провадження, в яких досудове розслідування триває	20	14	22	39
Особи, яким повідомлено про підозру у звітному періоді	41	37	63	91
Кримінальні провадження, в яких досудове розслідування закінчено	25	32	39	63
Обвинувачені	45	66	90	106
Розкрито корупційних діянь, %	67	71	73	54

Джерело: складено автором за даними [33, 34]

Україна є активним учасником міжнародних програм у сфері запобігання корупції, легалізації доходів, боротьби з відмиванням коштів незаконним шляхом. А також працює з державними організаціями різних країн, правоохоронними установами. Так, міжнародна співпраця (щодо підозри або порушення корупційного законодавства) протягом 2018-2020 років, мала наступні результати:

- протягом 2018 року: кількість запитів до інших країн склало 489, виконано – 234, кількість запитів до України - 29, виконано – 29. Збитки завдані державним інтересам іноземними контрагентами склали 7,25 млрд;
- у 2018 році найбільше запитів при викриття можливих та наявних корупційних правопорушень надійшли з Німеччини, Іспанії, Італії, Швейцарії, Японії, США та Канади;
- у 2019 році відбулося 60 зустрічей Національного антикорупційного бюро України з міжнародними партнерами, зокрема: з візитами до України прибули представники з Естонії, Латвії, Німеччини, Румунії, Вірменії, Сінгапуру та США. Візити наших представників були у Швеції, Литву, Польщу, Велику Британію, Нідерланди, Люксембург, Казахстан.
- у 2020 році загальна кількість запитів про вирішення питань у сфері запобігання корупції склала 944, у 77 держав. Найбільше запитів з України надійшло до Кіпру, Латвії, Швейцарії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Чехії [33].

Важливо зазначити, що за допомогою міжнародної підтримки, допомоги державних, урядових та громадських організацій, правоохоронних органів, обсяг відшкодування у кримінальних провадженнях склав 1,14 млрд грн (повернуто до бюджету держави), при цьому економічний ефект склав 1,9 млрд грн. Також, протягом 2018-2020 років зросла частка конфіскованого майна, майнових прав, прав власності та інше нерухому майно на суму більше ніж на 1,5 млрд щороку, проте не передано у державну власність через досудові та судові розслідування, відсутність повної інформації про вчинені злочини.

2.3. Аналіз методів зниження рівня корупції як передумова детінізації економіки та запобігання відмиванню коштів

Одним із методів зниження корупції в Україні є повна взаємодія Національного антикорупційного бюро України та спеціалізованої снтикорупційної прокуратури. Національне бюро забезпечує:

- всебічний збір зареєстрованих заяв та повідомлень щодо можливого корупційного правопорушення;
- аналіз та контроль та формування контрольно-розшукових справ за порушенням корупційного законодавства;
- аналіз розмірів збитків завданих корупційними схемами осіб;
- відомості про відшкодування, конфісковане майно та права власності на користь держави;
- відомості про результати проведених перевірок, співпраця з правоохоронними органами з процесі перевірок;
- направлення рішень до Антикорупційної прокуратури для подальших судових дій.

На основі отриманих даних Антикорупційна прокуратури України здійснює досудові та судові розслідування (разом зі спеціально призначеними до кожної справи прокурорами), встановлює розмірі відшкодування та винесення вироків відповідно до чинного законодавства. Співпраця НАБУ та САП базується на таких основних цілях: перше – мінімізація рівня корупції в Україні, збільшення рівня легалізації доходів, детінізацію економіки; друге – оцінка всіх можливих ризиків, пов'язаних з порушенням корупційного законодавства; третє – виявлення та покарання за фактично виявлене порушення.

Станом на 21.12.2020 року за результатами 405 повідомлень про підозру у корупційних правопорушеннях - було відкрито 805 справ, 231 детектив (за спеціальною державною угодою) розслідували справи, залучено 48 прокурорів САП, та 34 детективи аналітики. Така діяльність дала позитивні результати (рисунок 2.13).

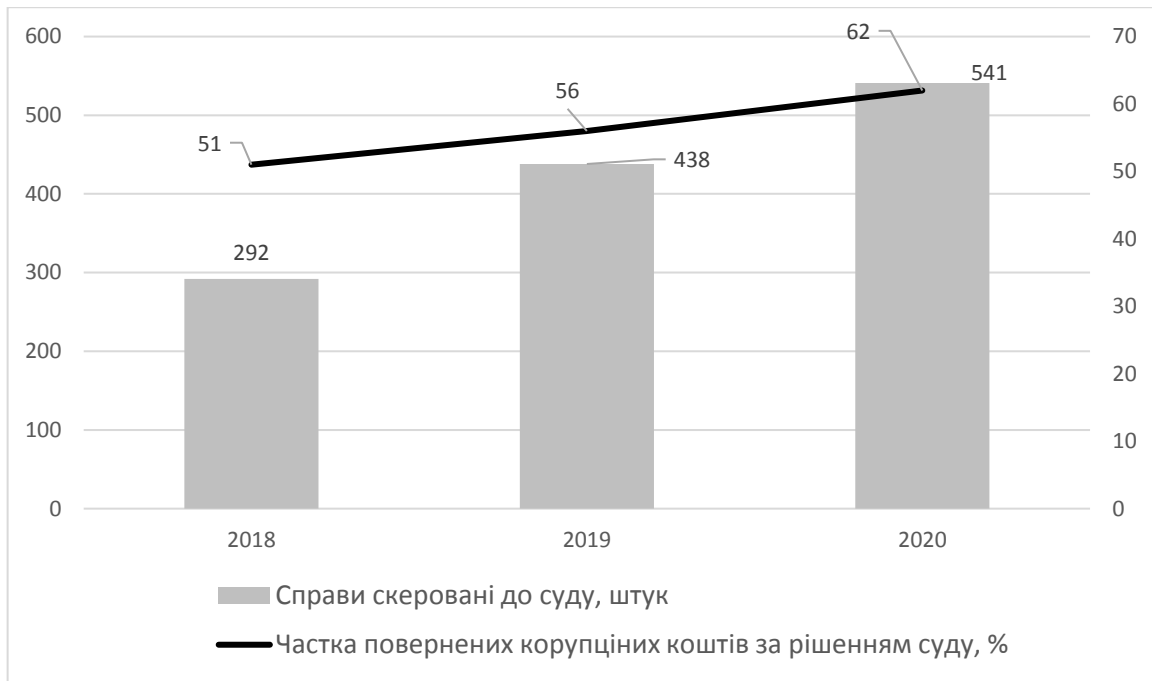

Рис.2.13. Співвідношення вирішених судових справ до частки повернутих коштів, шт., %

Джерело: складено автором за даними [33]

Як видно з дослідження представленого на рисунку 2.13, кількість справ переданого до спеціалізованої антикорупційної прокуратури у 2020 році склало 541, що на 249 справ більше ніж у 2018 році. При цьому значно зріс відсоток повернення грошових коштів отриманих корупційним (незаконними) шляхом, і у 2020 році збільшився до 62 % порівняно з 51 % у 2018 році.

Можна зробити висновок, що метод співпраці бюро та прокуратури на користь фінансових інтересів держави принесли позитивні економічні, правові результати, сприявши зменшенню рівня корупції на різних ланках та сферах діяльності. А також, забезпечили повернення незаконно отриманих грошових коштів до бюджету.

Одним новітніх методів протидії (початок впровадження в дію 2020 року) корупції є застосування Системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, до якої Національне антикорупційне бюро України доєдналося у 2020 році. Протягом 1 півріччя 2020 року за допомогою системи опрацьовано 783 заявки, з яких більше 70 підтвердили корупційні правопорушення, у II півріччі

2020 кількість заявок склала 2344 листи, з яких більше 489 підтвердили порушення корупційного законодавства (рисунок 2.14).

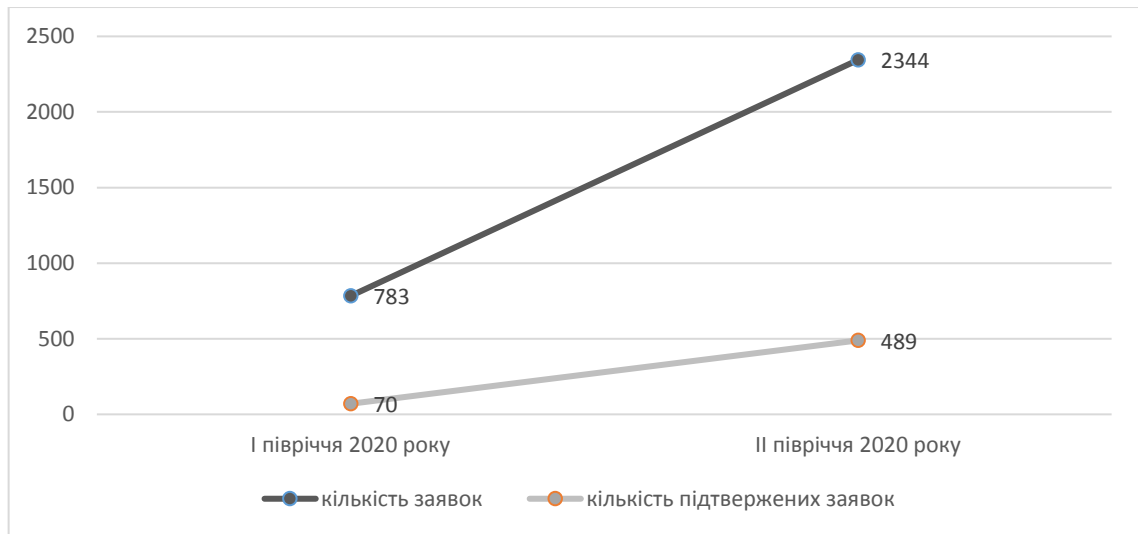

Рис. 2.14. Кількість заявок через Систему електронної взаємодії органів виконавчої влади у I і II кварталах 2020 року

Джерело: складено автором за даними [33]

Загальна кількість заявок через Систему електронної взаємодії органів виконавчої влади протягом всього 2020 року склала 3 127, кількість підтверджених – 559 заявок. Така система значно скоротило час на опрацювання «правдивих» повідомлень про факти здійснення корупційних правопорушень, та можливості швидкого реагування на них, а також систематизації в даній системі за заданими критеріями.

Більше 6000 дзвінків отримало НАБУ протягом 2020 року, що майже в 2 рази більше ніж у 2018 році. Загальна кількість листів за допомогою Національної поштової служби України – Укрпошти протягом 2020 року склала більше 6000 листів із скаргами, пропозиціями, попередженнями, проте зі сторони ефективності використання часу вони займають більше для опрацювання.

Наступний метод – експертна оцінка потенційних ризиків у різних галузях, яка основана на опитуваннях методом Делфі. Метод включає розроблення гугл-форми з метою заповненням 12 запрошеними експертів (представники антикорупційних органів, представники правозахисних і

спеціалізованих громадських організацій, спеціалізовані експерти, науковці різних галузей, що спеціалізуються на питаннях корупції).

Кожен експерт самостійно відповідає на питання шляхом виставлення балів, максимальна сума балів – 3 (це найвищий бал за найвищий рівень корупційних ризиків в галузі). Максимальна кількість балів у галузі – 36, бали можна ставити наступними цифрами – 0, 1, 2 та 3. Також, є додаткові бали які нараховуються у випадку коли експерт вважає, що галузь має додаткові наслідки (умови, фактори) негативного корупційного впливу.

У 2020 році Національне антикорупційне бюро здійснило експертний аналіз різних галузей економіки, до яких залучили 12 різних експертів таблиця 2.2.

Таблиця 2.2.

Експертне дослідження галузей у 2020 році

Галузі/Результати	E1	E2	E3	E4	E5	E6	E7	E8	E9	E10	E11	E12	Додаткові	Сума
Правосуддя	3	3	3	3	2	3	3	2	0	2	2	2	0	28
Енергетика і енергозбереження	3	3	1	3	1	3	2	0	0	3	2	1	1	23
Земельні відносини	3	3	1	3	2	2	1	1	1	3	1	0	1	22
Правоохоронні органи у структурі МВС	3	3	0	3	2	2	1	3	0	2	3	0	0	22
Державне регулювання ведення бізнесу	3	3	1	3	1	3	2	1	0	1	1	1	1	21
Транспортна інфраструктура	2	3	0	3	1	3	2	0	1	2	0	0	1	18
Митна сфера	2	3	1	3	1	2	1	0	1	3	0	0	0	17
Державні і місцеві закупівлі	2	3	1	3	1	2	0	1	0	2	0	1	0	16
Охорона здоров'я	3	3	0	3	1	3	0	0	0	1	0	0	1	15
Оборона	1	1	0	3	1	3	0	0	0	3	1	0	0	13
Ресурси децентралізації	3	3	0	3	0	2	0	0	0	1	0	0	0	12

Джерело: складено автором за даними [33]

Як видно з таблиці 2.2, найбільша сума балів, на думку експертів, належить галузям: правосуддя – 28, енергетика та енергозбереження – 23, земельні

відносини – 22, правоохоронні органи у структурі МВС – 22 та державне регулювання ведення бізнесу – 21. На нашу думку, дана методика аналізу не є універсальною та точною, оскільки залучено занадто мало експертів до опитування, експерти – це суб’єктивно-аналітична точка, яка не має чіткого ефекту.

Наступний метод – це розробка ефективної антикорупційної стратегії на рівні держави, яка включає два основні аспекти: вдосконалення законодавчо-нормативної бази та розробка антикорупційної політики. В Україні всі державні органи законодавчої та виконавчої влади залучені до покращення, внесення змін та поправок до законодавства у сфері запобігання корупції, вносять статті до вже існуючих законів з поправкою на корупційні елементи. Проте, проблема залишається у недостатньому розмірі грошового покарання та кримінального (позбавлення волі) за порушення кримінального законодавства. Про це свідчить рівень збитків від корупційної діяльності у 2018 році – 452, 3 млн грн, у 2019 році – 601,5 млн грн., у 2020 році - 1 143 млн грн.

Щодо антикорупційних програм, то Національного антикорупційного бюро було:

- подано 207 програм;
- лише 99 погоджено,
- 94 не погоджено;
- 14 на розгляді [34].

Серед не затверджених програм: обласні державні адміністрації, агентство лісових ресурсів, державне космічне агентство, обласні ради, різні міністерства та інспекції. Це свідчить про не бажання, не готовність або не обізнаність у сфері антикорупційного законодавстві, намірах запобігати всім проявам приховування доходів, підкупів чи відмиванню доходів.

Аналогічна ситуація спостерігається і серед населення. Інтерес до державних органів, які забезпечують протидію корупції у всіх її проявах суттєво знизився. Таке дослідження було проведено Національним бюро у порівнянні 2020 та 2017 років (рисунок 2.15).

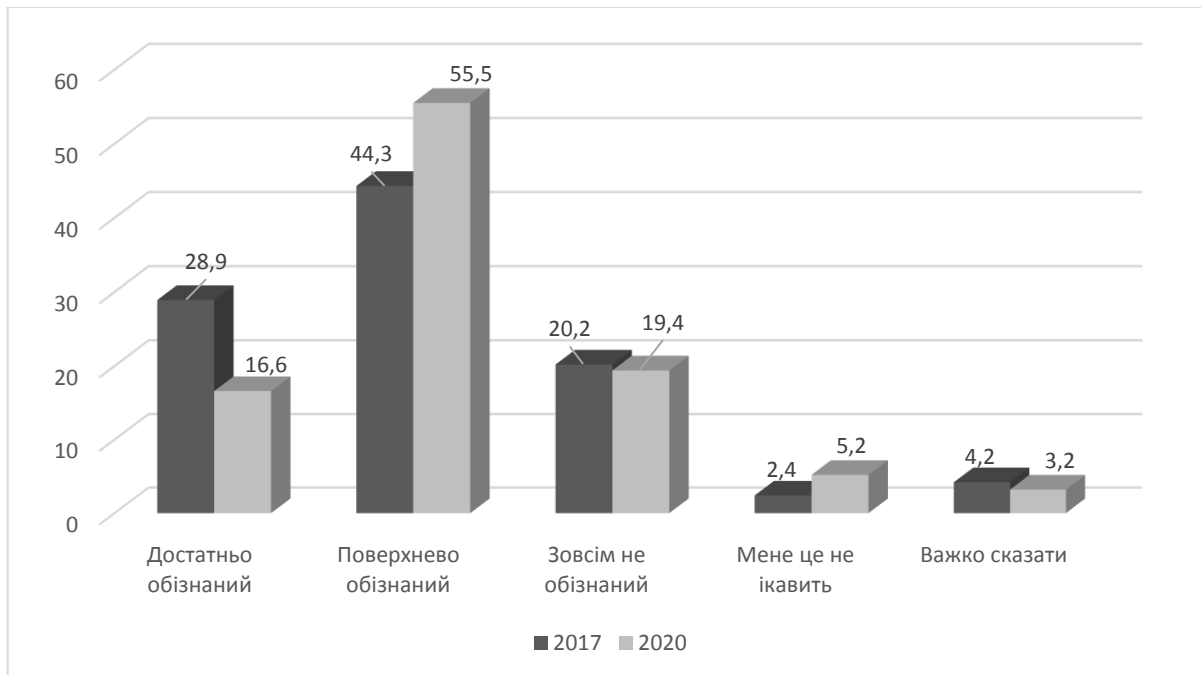

Рис. 2.15. Рівень обізнаності населення, щодо органів протидії корупції у порівнянні 2017 та 2020 років, %

Джерело: складено автором за даними [34]

Як свідчить аналіз представлений на рисунку 2.15, у 2020 та у 2017 роках найбільша частка припадає на населення, що поверхнево обізнане щодо діяльності органів протидії корупції та корупційних правопорушень загалом – 44,3 % та 55,5 %, зовсім не обізнані, також великий відсоток: 2017 рік 20,2 % і 2020 рік 19,4 %. Результати такого опитування повинні стимулювати державні антикорупційні та правоохоронні органи до більш ґрунтовного та масштабного роз’яснення, навчання та інформаційного забезпечення у сфері запобігання корупції.

Висновки до розділу 2

Аналіз рівня корупції в Україні показав, що за даними дослідження Трансперсіті Інтернешнл Україна рівень корупції (рівень сприйняття корупції)

склав 33 бали, що визначало Україну на 117 місці в світовому рейтингу. За даними Національного антикорупційного бюро України найбільш корумпованими сферами у 2017-2020 роках були: митниця, медицина, центральні ОВВ, НАЗК, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування. Серед економічної сфери найвищий рівень корупції у: земельні відносини – 4,28 та 4,01 бали, містобудування – 4,22 та 3,98 бали, будівництво великих інфраструктурних об'єктів – 4,07 та 3,99 бали та приватизація підприємств- 4,04 та 3,63.

Кількість повідомлень про підозру у корупції протягом 2017-2020 років зросло на 117 пунктів. Значно зросла кількість судових розслідувань, та кількість справ за яким відкрито кримінальне провадження. Кількість обвинувачених у порушенні корупційного 2020 році склала 541 особа, при цьому найбільша частка належить саме фізичним особам. Сума збитків державі, за порушення корупційного законодавства у 2020 році склала 1143 млн грн, що на 609,7 млн грн більше ніж у 2018 році.

У 2020 році сума повернутих коштів збільшилася до 62 % порівняно з 51 % у 2018 році, і означає метод судового вирішення корупційних питань ефективним. Дієвим є метод використання електронної системи взаємодії органів. А метод оцінки корупційних ризиків методом Делфі є неповним та суб'єктивним.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУПЦІЇ ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЗАПОБІГАННЮ ВІДМИВАННЯ КОШТІВ

3.1. Антикорупційна діяльність та напрями із зниження рівня корупції

Зниження та протидія корупції в Україні є важливим економічним, політичним та соціальним завданням держави на сучасному етапі, який повинно здійснюватися цілеспрямовано, швидко та дієво. Як показали дослідження, у другому розділі, стану корупції в Україні, існує значне коло проблем, негативних факторів які впливають на рівень корупції і подолання яких вимагає розроблення дієвих методів, напрямів, програм.

До методів та напрямів зниження рівня корупції, які варто застосовувати на національному рівні представлені на рисунку 3.1.

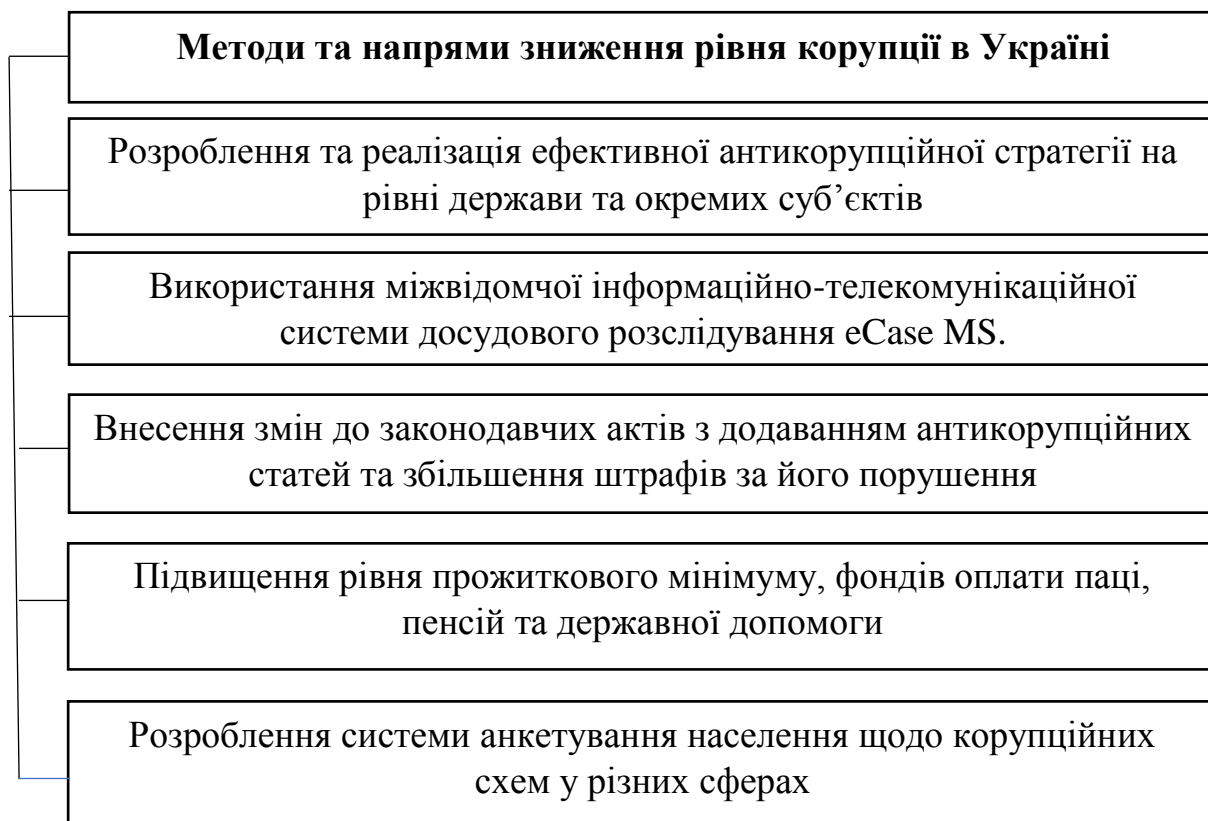

Рис 3.1. Методи та напрями зниження рівня корупції в Україні

Джерело: власна розробка автора

Розробка ефективної антикорупційної стратегії і програми є важливим методом зниження рівня корупції в Україні, проте дієва та стратегічна її реалізація сьогодні є першочерговим завданням. Розробка та реалізація антикорупційної стратегії та програми покладено на Національне антикорупційне бюро України в перспективі на п'ять років. Основними аспектами реалізації антикорупційної програми, яка затверджена на період 2020-2024 року є:

- максимальне зниження рівня (у найкращій перспективі – повне подолання) корупції у всіх сферах та рівнях;
- налагодження системності та взаємодопомоги органів державної та місцевої влади, правоохоронних органів, підприємств, установ, організації, фізичних осіб з метою запобігання будь-яких проявів корупції;
- цифрова трансформація діяльності органів боротьби з корупцією з метою економії часу на розслідування, паперову обробку даних, та економія грошей на паперові листи в межах України та світу;
- контроль за точністю та своєчасністю (відповідно до чітко встановлених термінів) виконанням завдань передбачених програмою;
- системне оновлення законодавчих та нормативно-правових актів щодо корупційної діяльності, запобігання її та протидії, виявлення в різних проявах та сферах;
- здійснювати антикорупційної практику «обізнаності» населення у сфері виявлення, боротьбі та запобігання корупції;
- контроль, перевірки та моніторинг декларацій фізичних осіб, особливо тих, що займають керівні посади;
- контроль за діяльністю політичних партій, які виступають механізмом відмивання грошових коштів, отримання високих урядових посад, реалізацію власних інтересів фізичних осіб;
- створення справедливої судової та досудової системи;

- використання уніфікованої методи оцінки корупційних ризиків у різних сферах;
- посилення контролю за роботою митниці, як основного осередку розвитку корупційних схем (згідно проведеного контролю та досліджень);
- реформування системи земельних відносин та посилення кримінального покарання у земельному законодавстві [33].

Ефективна реалізація антикорупційної програми повинна відбуватися на основі постійного контролю з боку органів державної та місцевої влади, Національного бюро, правоохоронних органів та міжнародних організацій. Без чіткого контролю за виконанням кожного пункту, неможлива її реалізація у п'ятирічному періоді. А також використання методу пріоритетності вирішення завдань щодо подолання корупції у сферах де рівень ризику є найбільший, корупція завдає найбільше фінансових збитків.

Варто зазначити, що цілями реалізація ефективної антикорупційної програми є не лише зниження корупції, а збільшення рівня довіри населення до влади, державних і місцевих органів, забезпечити економічне зростання країни. Тому доцільно, кожних пів року робити короткий звіт та оприлюднювати його на офіційному сайті Національного антикорупційного бюро для ознайомлення та можливості аналізу роботи у даній сфері.

Наступним важливим методом зниження рівня корупції є повний перехід Національного антикорупційного бюро України та спеціалізованої Антикорупційної прокуратури на використання міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування eCase MS. Система eCase MS полягає у електронному внесенні даних щодо реальних кримінальних проваджень, які здійснювалися через НАБУ та САП [34]. Така програма дасть можливість:

- оперативно отримувати необхідно для державних органів, судів чи адвокатів інформацію про кримінальні провадження у корупційній сфері;
- визначати корупційні ризики пов'язані з конкретними суб'єктами та об'єктами;

- систематизувати інформацію для більш доступного користування (проте не вся інформація буде повністю доступною);
- скоротити витрати на обмін інформацією між країнами (витрати на друк і пересилку паперових документів);
- здійснювати досудове розслідування;
- здійснювати якісні аналітичні дослідження рівня корупції в Україні.

На майбутню довготривалу перспективу, система eCase MS може бути прив'язана до міжнародних організацій, які здійснюють свою діяльність у сфері запобігання корупції з метою розміщення необхідної інформації, обмін аналітичними даними чи публікування гостьових постів пов'язаних з корупцією та їх протидією. Також важливо, що система здатна зберігати значну кількість інформації пов'язаної з досудовими та судовими розслідування корупційного правопорушення, систематизувати інформацію по відповідним категоріям, забезпечує можливість аналізувати внесені на різні періоди дані.

Також, до важливих напрямів запобігання корупції є законодавчо-нормативне вдосконалення (покращення чи оновлення), яке повинно складатися з двох основних частин:

1. Удосконалити існуюче законодавство;
2. Збільшити адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення корупційного законодавства.

Сьогодні використовується два основні закони що регулюють корупційну діяльність в Україні, це «Про запобігання корупції» та «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Проте ці основні два закони не здатні здійснювати всі аспекти запобігання корупції у всіх сферах: банківська діяльність, фінансові посередники, громадські об'єднання, інвестиційна діяльність, благодійні фонди, міжнародні перевезення тощо.

Для цього доцільно ввести окремі статті до існуючих законів, що стосуються окремих галузей діяльності із поправкою на протидію корупційної

діяльності. Особливо слід приділити увагу законам, що стосуються сфер діяльності з найбільш високим рівнем корупційного ризику (згідно аналітичних даних) – земельні відносини, митна справа, медицина. Адже, кожна сфера має свою специфіку: оплата праці, посади, кар'єрний ріст, державна підтримка, податкове навантаження тощо.

Друга частина збільшення розміру адміністративного покарання – розмірів штрафів за здійснення корупційних діянь. У разі повторного здійснення чи діяння які завдали великих збитків, сума може збільшуватися, а кримінальне покарання збільшити роки позбавлення волі. Адже, сума наживи від протиправних дій, в більшості випадків значно перевищує суми штрафів за вчинення корупційних злочинів.

Наступним ефективним напрямом, на нашу думку, є залучення більшої кількості населення до опитування щодо корупційних проявів з якими вони стикалися, розмірів і форм корупції. Його реалізація повинна відбуватися шляхом створення відповідного державного офіційного сайту на якому:

- будь-яка особа може пройти анкетування з питань корупційного діяльності, корупційного натиску у будь-якій сфері;
- залишити коментар щодо проблемних питань пов'язаних з корупцією;
- запропонувати стратегію, метод або рекомендацію щодо боротьби з корупційними правопорушеннями;
- анонімно поділитися досвідом з яким стикалася особа щодо різних видів корупції;
- створити окрему сторінку психологічної підтримки, консультуванню тощо;
- зможуть отримати інформацію пов'язану з методами протидії корупції.

Такий сайт буде корисним не лише для антикорупційних організацій, а й для правоохоронних органів, які будуть отримувати реальну інформацію про корупційні діяння від осіб, які в реальному часі і місці стикалися з даною проблемою. Як показали дослідження, рівень обізнаності населення у сфері антикорупційної діяльності держави, прав і обов'язків громадян є вкрай високий.

Державним органам важливо донести до населення інформацію яка буде стосуватися антикорупційного законодавства: стратегії, програми, покарання та штрафи, права і обов'язки викривачів і тих що здійснили корупційні діяння. Зв'язок через сайти, інтернет сторінки дасть змогу привернути увагу молоді і ознайомити з інформаційною базою корупційної та антикорупційної діяльності в Україні.

Одним з найбільш негативних факторів, що впливає на рівень корупції будь-якої країни, та України також, є фінансовий добробут (забезпеченість) населення. Як показує світовий досвід, чим вищий рівень бідності в країні, тим вищий рівень корупції. Україні необхідно розробити довготривалу стратегію збільшення добробуту населення, як повинна включати:

- підвищення рівня прожиткового мінімуму;
- підвищити розмір заробітної плати;
- збільшити розмір пенсії;
- збільшити розмір державної допомоги, субсидій, субвенцій, дотацій;
- підвищити розмір стипендій;
- збільшити розмір видатків з державного та місцевого бюджету на найбільш потребуючі сфери: медицина, освіта (дошкільна, середня, вища);
- забезпечувати розвиток благодійних фондів та соціальних програм.

Сьогодні існує значна проблема доступності та об'ємності інформації щодо рівня корупції, її складових, факторів, даних, аналітичних показників, яка потребує вирішення. Наявна інформація є:

- частковою та не повною;
- не систематизована по показникам та періодах;
- розміщена на офіційних сайтах кожного окремого державного органу, що збільшує час на її пошук та дослідження;
- немає ґрунтовної аналітичної бази порівняння, відхилення тощо);
- поділена на квартали (навіть не на роки);

- звіти подаються кожного року з різними показниками, що унеможливило зробити якісний аналіз та порівняти дані за різні періоди.

Таким чином, необхідно створити уніфіковану систему (офіційний сайт) для узагальнення інформації що стосується корупційної діяльності в Україні, інформація до якого буде надходити зі всіх органів. За зразок, можна взяти сайт Державної служби статистики України, додатково реалізуючи статистичні збірники (детального аналізу та/або висновків), які принесуть додатковий дохід на реалізацію антикорупційної програми. Інформацію подавати більш детально та вчасно, використовувати більше показників та значень. Важливо, щоб інформація була доступною для всіх користувачів – населення.

Ще одним напрямом зменшення рівня – зменшення регуляторного та податкового навантаження на підприємства. Як показують дослідження, в зоні корупційного ризику великий бізнес та малий. Значна кількість фізичних осіб здійснює свою підприємницьку діяльність через мережу інтернет (онлайн), проте не реєструються як фізичні особи підприємці, розвиваючи при цьому тіньовий бізнес, та розвивають корупцію в країні.

Державним органам доцільно зробити пільгові періоди, наприклад 4-6 місяців протягом року, коди фізичні особи підприємці не сплачують податки, а заощаджені кошти вкладають у власний розвиток (обов'язкове підтвердження). Це дасть можливість вийти малим підприємствам з тіньового сектору та перетворитися на середній чи навіть великий бізнес, а це у свою чергу збільшить суму податків до бюджету, підвищить довіру до влади.

В Україні багато вітчизняних вчених, економістів та практиків досліджують та розробляють напрями зниження рівня корупції, детінізації економіки, подолання проблеми відмивання коштів. Основними такими напрямами є:

- подолання проблеми пов'язаної з неефективною роботою антимонопольного комітету;
- проведення щоквартальних круглих столів чи семінарів з міжнародними організаціями для вирішення проблем пов'язаних з нелегальними

грошовими потоками, відмиванням коштів, вимаганням хабарів, несплати податків, масової міграції робочої сили тощо;

- сприяти залучення інвестицій у розвиток вітчизняних підприємств та новітніх розробок саму у промислово-підприємницькій сфері;
- послаблення державного тиску на розвиток ринкових відносин на національному та міжнародному рівнях;
- розвивати довірчі стосунки між державою та населення;
- залучати Національні академії наук, інститути, університети до розробки антикорупційних статей, положень, програм, стратегій.

3.2. Зарубіжний досвід зниження рівня корупції в Україні

Україна є активним учасником міжнародної системи запобігання корупції на міжнародному рівні, розробляючи антикорупційні програми, надаючи підтримку та інформацію про корупційні правопорушення резидентів та нерезидентів України, організовує та бере участь у конференціях, круглих столах, семінарах, підписує угоди та меморандуми у сфері протидії корупції.

Як вже зазначалося у другому розділі роботи, Україна здійснює міжнародну співпрацю у сфері протидії та зниження рівня корупції з 77 країнами світу. Проте, на нашу думку, не приділяє значної уваги використанню досвіду розвинених країн, з історією протидії корупції довше ніж в Україні для реалізації антикорупційних цілей.

Країни Європейського Союзу здійснюють досить дієву схему боротьби з легалізацією грошових коштів (доходів) отриманих злочинним шляхом. В її основу покладено ліберальну позицію, при якій банківські установи не завжди повідомляють відповідні правоохоронні чи інші державні антикорупційні органи про суми коштів які надійшли на рахунки і перевищують встановлені максимальні межі. Повідомлення відбувається лише тоді, коли операції є досить

підозрілими, або особа працює з рахунками в офшорних зонах на великі суми готівки.

Виплата заробітної плати у Європейському Союзі відбувається на основі погодження її розміру держави та підприємств всіх видів (великі, середні, малі, залежно від галузі, форм власності), що дає можливість створити довірчі партнерські відносини. Державні органи індивідуально підходять до кожного підприємства, визначаючи доцільність підвищення заробітної плати від ефективною сплати податків, виробництва товарів, надання робочих місць тощо. Також, у разі виникнення проблем зі сплатою податків державні органи:

- надають відтермінування сплати;
- встановлюють пільгові періоди (здебільшого декілька місяців) в які підприємство не сплачує податки;
- зменшують розмір пені або взагалі скасовують;
- переглядають розмір податку, при потребі зменшують його розмір на пільговий період [11].

Таку практику варто застосовувати для українських підприємств, що дасть можливість допомагати їм у подальшому розвитку, забезпечить економічний розвиток, збільшення кількості робочих місць, підвищить довіру до органів влади, стимулює виготовляти якісну продукції чи надавати послуги на вищому рівні.

Франція та Німеччина, як напрям боротьби з тінізацією економіки та виведення грошових коштів отриманих незаконним шляхом, обмежили проведення експортно-імпортних операцій національним підприємствам з компаніями які здійснюють свою діяльність (розташовані) в офшорних зонах. Дане обмеження пов'язане з цілями оптимізувати податкові надходження до бюджету держави. Аналогічна практика також можлива у використанні для українських підприємств, проте для початку необхідно:

- оптимізувати українське податкове законодавство;
- знизити податковий тиск на підприємства;

- розвинути систему податкових пільг;
- розробити програму покриття частину податків малому бізнесу, що починає свою діяльність;
- впровадження податкове стимулювання для стратегічно-активних галузей підприємництва.

Для прикладу, Польща використовує наступні методи для запобігання корупції в країні:

1. реалізовує заборону щодо здійснення господарської та підприємницької діяльності фізичним особам, які раніше вже вчинили серйозне податкове правопорушення;
2. застосовує кримінальну відповідальність до правопорушників інтелектуальних та авторських прав, а також додаткову майнову відповідальність якщо сума збитків є високою [45].

У Великій Британії головну (посилену) роль у боротьбі з корупцією відіграють державні спеціалізовані служби, які здійснюють посилений контроль за корупційними протиправними діями. А ефективність роботи суддів здійснює громадський контроль.

З 2010 року у Великій Британії ввели в дію Закон «Про боротьбу з хабарництвом» який передбачає кримінальне покарання за отримання чи передачу хабарів. Контроль за дотриманням антикорупційного законодавства у країні здійснює Управління по боротьбі з великим шахрайством (UK Serious Fraud Office), а також проводить розслідування у сфері злочинів, пов'язаних з шахрайством та корупційними злочинами.

З 2012 року при Управлінні по боротьбі з великим шахрайством працює спеціальний відділ по збору інформації щодо діяльності організацій, підприємств, фізичних осіб які порушують корупційні законодавство.

Значні кроки у боротьбі з корупцією успішно практикує Данія. При працевлаштуванні в Данії важливою умовою для майбутнього працівника є підписання спеціального антикорупційного трудового договору, згідно з яким забороняється як приймати так і пропонувати/давати хабарі. У разі порушення

умов договору, підприємство може звільнити працівника і поставити спеціальну позначку у особовій справі. У майбутньому такому працівнику важко буде знайти роботу і побудувати хорошу кар'єру.

Також, у Данії при Агентстві міжнародного розвитку існує гаряча лінія, яка дає можливість повідомити про підозрілу особу, корупційні або неправомірні дії.

У Новій Зеландії засновано антикорупційний орган SFO - спеціальне відомство по боротьбі з великим шахрайством, який забезпечує державний розвиток антикорупційної програми, забезпечує контроль за повідомленнями у сфері боротьби з корупцією, аналізує декларації громадян у статтях доходів та видатків.

Важливим аспектом антикорупційної діяльності у Новій Зеландії є те, що до даного питання залучені засоби масової інформації, які також проводять дослідження, періодично поширюють інформацію про діяльність держаних урядовців, чиновників.

Так само як і Нова Зеландія, Фінляндія використовує засоби масової інформації – журналістські розслідування для виявлення корупції, її проявів та пов'язаних осіб. В подальшому отримана журналістам інформація передається правоохоронним органам Фінляндії для подальших дій. Основою антикорупційної політики Фінляндії є постійна робота зі свідомістю громадян, яка не дозволяє на давати і брати хабарі, оскільки це порушує їхні моральні принципи. Така морально-етична позиція громадян пояснює відсутність жорсткого корупційного законодавства, а Фінляндії займати третє місце у списку рейтингу сприймання корупції [44, 45].

У світовій практиці, найбільш ефективним методом запобігання корупції є захист та винагорода викривачів. Так, у Сполучених Штатах Америки у 1989 році був прийнятий закон The Whistleblower Protection Act, згідно з яким всім працівникам гарантується свобода слова у викритті інформації про всі можливі порушення. У разі, якщо викривача переслідують, то йому загрожує штраф або позбавлення волі за переслідування. Також, у США здійснює діяльність федеральне агентство – Офіс спеціально уповноваженого США, яке здійснює

різні розслідування та висуває обвинувачення, що стосуються корупційного правопорушення.

Кодексом федеральних правил США (CFR Title 5) визначено особливий порядок розкриття інформації, що надійшла до Офісу спеціального уповноваженого США, та порядок забезпечення конфіденційного викривача який повідомив інформацію. Розмір отримання винагороди коливається в межах 15-25 % від вилучених США грошових коштів чи суми штрафів. За цей час існування Офісу через подання інформації викривачами, країна отримала понад 40 млрд дол., а викривачі отримали винагороду у сумі понад 730 млн грн. Щоб отримати (або претендувати на винагороду) винагороду в США не обов'язково бути громадянином, достатньо повідомити правдиву інформацію про порушення корупційного законодавства в американських компаніях.

В Японії, також надійний захист викривачів, що попередили про порушення корупційного законодавства. Проте, на відміну від інших країн Японія захищає викривачів які повідомили про корупцію та порушення внутрішнього законодавства країни. Японське законодавство у сфері захисту прав викривачів Whistleblower Protection Act No 122 of 2004, а саме стаття 8 «Повага виправданих інтересів тощо, та інших інтересів» встановив обов'язкові вийнятий: надана інформація не повинна шкодити інтересам інших людей та публічним інтересам [28].

У Південній Кореї створено Комісію з громадських прав у боротьбі з корупцією, яка здійснює свою діяльність опираючись на Закон «Про захист публічних інтересів викривачів». Закон передбачає виплату матеріальної винагороди викривачам за повідомлення про порушення, що пов'язані з:

- безпекою життя і здоров'я;
- охороною довкілля та природи;
- захистом прав споживачів;
- недобросовісною конкуренцією;
- корупційними діями.

Крім того, законодавство передбачає і фізичний захист викривачів, патрулювання місце проживання особи, нагляд за районом проживання. Також, Південна Корея ставить за пріоритет збереженню конфіденційності особи що надала інформацію по порушення законодавства. Порушення прав конфіденційності карається законом у вигляді штрафу або позбавлення волі. За законом розмір винагороди складає 2-10 % від суми накладеного на організацію чи особу штрафу.

У Нідерландах, країна яка посідає у 2020 році 8 місце у списку рівня корупції, у 2009 році розроблено та реалізовано Положення про захист викривачів пов'язаних з державним сектором. У липні 2016 року створено спеціальний уповноважений державний орган – Палата викривачів, який здійснює основні три функції: консультування, розслідування корупційних справ, дослідження і аналіз корупційних ризиків.

Цікавим є той факт, що у Нідерландах не передбачена фінансового винагорода викривачам корупції. Аналогічна політика використовується в Ізраїлі та Франції [28, 45].

Отже, здійснивши аналіз напрямів боротьби з корупційними проявами в розвинених країн, можна запропонувати наступні елементи для застосування в Україні, а саме:

- розвинути систему заохочення викривачів, що повідомили про корупційні злочини;
- зобов'язувати підписувати антикорупційні трудові договори, не лише до державних підприємств установ та організацій;
- залучати засоби масової інформації до корупційних розслідування, особливо тих, що пов'язані органами державними влади;
- проводити роз'яснювальні бесіди, організувати семінари з вільним доступом всіх охочих з метою інформаційного подання основ негативного впливу корупції на соціально-економічний розвиток країни.

На сьогодні Національним агентством з питань запобігання корупції зроблено важливі кроки у сфері міжнародного співробітництва, використання

досвіду розвинених країн, які подолали корупції на всіх рівнях, а саме, підписано меморандуми антикорупційних стратегії, які при раціональному використанні дадуть змогу знизити рівень корупції в Україні. До них належать:

- Меморандум про порозуміння і співпрацю між Національним агентством з питань запобігання корупції та Бюро із запобігання та боротьби з корупцією Латвійської республіки – напрями: обмін досвідом та обмін інформацією, що становить спільний інтерес у розслідуваннях;
- Протокол про співпрацю між Національним агентством з питань запобігання корупції та Антикорупційним генеральним директором Міністерства внутрішніх справ Румунії у сфері запобігання корупції – напрям: оцінка корупційних ризиків, організація спільних семінарів, круглих столів, тренінгів, моніторинг антикорупційних заходів;
- Меморандум про порозуміння і співпрацю між Національним агентством та Національним антикорупційним органом Республіки Італія – напрями: антикорупційна політика, обмін спеціалістами, врегулювання конфлікту інтересів;
- Протокол про наміри між Національним агентством та Центром зі зниження ризиків корупції в оборонному секторі (CIDS);
- Угода про партнерство між Національним агентством та Agriteam Canada Consulting Ltd/ (EDGE);
- Протокол про порозуміння і співпрацю між Національним агентством та Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) [33].

Висновки до розділу 3

Розробка ефективних методів та напрямів боротьби з порушенням корупційного законодавства, приховування доходів, відмивання коштів незаконним шляхом є першочерговим завданням. До основних методів зниження рівня корупції в Україні слід віднести: розробка та реалізація антикорупційної

програми і стратегії держави, використання міжвідомчої системи eCase MS, внесення змін до нормативно-правових актів з обов'язковим додатком антикорупційних заходів, підвищити рівень прожиткового мінімуму, пенсій, мінімальної заробітної плати, розміру субсидій тощо.

Аналіз досвіду розвинених країн, таких як: Великобританія, Франція, Японія, Данія, Фінляндія, США, свідчить про можливість застосування їхніх методів у боротьбі проти корупційних злочинів шляхом: фінансового і законодавчого заохочення викривачів, що повідомляють про порушення антикорупційних законів, зобов'язання підписувати антикорупційні трудові договори громадянам, посилювати кримінальні покарання за порушення законів.

Україна є активним учасником міжнародної спільноти проти корупційних злочинів, тому міжнародна взаємодія у сфері підписання взаємних угод чи меморандумів, сприятиме зменшенню рівня корупції в Україні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено теоретичні та практичні дослідження зниження рівня корупції як основної передумови детінізації економіки та запобігання відмиванню коштів, що дає можливість зробити наступні висновки:

1. Економічна сутність рівня корупції визначається як сукупність показників, які показують вчинення особами неправомірних корупційних дій з метою грошового збагачення або отримання особистої вигоди. Згруповано види рівнів корупції таких як: побутовий, національний, міжнародний, адміністративний, кримінальний, великий, середній і малий. Визначено, що рівень корупції має значний вплив на соціальну, економічну та політичну ситуацію в країні.
2. На рівень корупції в країні здійснюють вплив фактори: негативні, що збільшують рівень корупції, такі як: недосконалість антикорупційного законодавства, низький рівень добробуту населення, недовіра до органів влади тощо; позитивні, що зменшують рівень, такі як: система електронного документообігу, захист викривачів, електронний документообіг, контроль у сфері подання декларацій тощо. Таке групування факторів, дає можливість розробити пріоритетність кожного пункту антикорупційної стратегії і програми, враховуючи ефект впливу кожного з факторів.
3. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють рівень корупційних правопорушень в Україні є закони, постанови, укази, положення, ключовим є Закон України «Про запобігання корупції». До головних державних антикорупційних організацій належать: Національне антикорупційне бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції, Спеціальна антикорупційна прокуратура та інші.
4. Аналіз рівня корупції показав, що індекс сприйняття корупції на низькому рівні і Україна посідає лише 117 місце у 2020 році набрав лише 33 бали. Найбільш корупційними сферами в Україні протягом 2018-2020

років є митна та медична сфера, центральні ОВВ, правоохоронні органи (поліція), місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. У сфері освіти та медицині, протягом 2018-2020 років) найбільша кількість корупційних злочинів (більше 40 %) пов'язана з вимаганням благодійних внесків. Серед економічної сфери найбільша корупційна злочинність пов'язана з земельними відносинами – 4,23 бали із можливих 5 у 2020 році.

5. Аналіз розслідувань корупційних правопорушень показав, що протягом 2018-2020 років зросла кількість кримінальних проваджень, розслідувань та справ спрямованих до суду пов'язаних з корупційними злочинами. Кількість обвинувачених зросли на 249 осіб. Найбільша кількість обвинувачених – фізичні особи (2018 рік – 121 особа, 2019 рік – 200 осіб, 2020 році – 50 осіб). Сума збитків за порушення корупційного законодавства у 2020 році склала 1143 млн грн.
6. Оцінка методів зниження рівня корупції, що найбільш ефективними протягом трьох аналізованих років (2018, 2019 та 2020 років) були: залучення до судової роботи антикорупційної прокуратури, введення системи електронної взаємодії органів. Неefективними методами виявилися: експертна оцінка корупційних ризиків, розробка антикорупційних програм для різних органів, установ, організацій, недовіра населення до антикорупційних органів.
7. Запропоновано наступні напрями та методи зниження рівня корупції в Україні: удосконалення нормативно-правової бази пов'язаної з корупційними правопорушеннями, реалізація та постійний контроль за виконанням антикорупційних програм, реалізація міжвідомчої програми eCase MS, збільшення добробуту населення, проведення інформаційного навчання щодо антикорупційної діяльності серед населення тощо.
8. Аналіз зарубіжного досвід розвинених країн (Данії, Фінляндії, Франції, Японії, США, Великобританії, Нової Зеландії, Південної Кореї) щодо зниження рівня дає можливість застосувати його для України. Такий

досвід пов'язаний з: наданням фінансової винагороди викривачам, які повідомили про факти чи підозру у порушенні корупційного (у подальшому всіх видів) законодавства; підписання фізичної особи антикорупційного трудового договору; посилення кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення корупційних злочинів; застосування практики взаємо навчання з органами різних країн через спільні семінари, конференції, тренінги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Періодичні видання:

1. Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С. 181-188.
2. Бабич М.С., Любохинець О.В. Корупція – одна із складових тіньової економіки. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. Випуск 6, том 2. С.193-196.
3. Волошенко А.В. Проблеми застосування антикорупційного дирижизму в економіці України. Національна економіка. Інтелект XXI, 2015. № 6. С.29-36.
4. Волошенко А.В. Проблеми здійснення антикорупційних реформ у сучасній Україні та шляхи їх реалізації. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 8. С. 51–61.
5. Гладкий В.В. Об'єктивні прояви пенітенціарної корупції. Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. Випуск 6, том 2. С. 187-192.
6. Користін О.Є., Постолітак А.І. Загальні підходи до визначення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ. Право і суспільство. 2014. № 2. С. 170–176.
7. Курмаєв П.Ю. Аналіз практичних підходів до оцінки рівня корупції у контексті економічної безпеки. Науковий вісник Ужгородського університету: серія Економіка. 2013. Випуск 1 (38). С. 179-181.
8. Никифорок Д.Й., Бусол О.Ю. Вимір та оцінювання рівня корупції в Україні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 173-178.
9. Никифорок Д.Й., Бусол О.Ю. Вимір та оцінювання рівня корупції в Україні. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 173-178.

10. П'ясецька-Устич С. В. Теоретичні аспекти аналізу корупції як системного явища в сучасній українській економіці. Причорноморські економічні студії. 2018. Випуск 28(1). С.19-26.
11. Цвігун Т.В., Нечипорук О.І. Тінізація економіки: причини та особливості впливу на економічний розвиток. Економіка і суспільство. 2018. Випуск 19. С. 251-254.

Навчальні посібники, підручники:

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [укладач і головний редактор Бусел В.Т.]. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
13. Економічна енциклопедія у 3-х томах / [укладачі: Гаврилишин Б.Д., Устенко О.А. та інші, ред. Мочерний С.В.]. Т. 2. Київ : Академія, 2001. 848 с.
14. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. К. : Центр сприяння інституцій розвитку держ. служби, 2005. 254 с.
15. Політологічна енциклопедія: навчальний посібник / [укладачі: Карасевич А.О., Шачковська Л.С.]. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 768 с.
16. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 168 с.
17. Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки : теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації. Львів : Ахілл, 2008. 660 с.
18. Klitgaard R., Maclean-Abaroa R., Lindsey Parris H. Corrupt Cities: A Practical Guide to Cure and Prevention. ICS Press and World Bank Institute, 2000. 162 p

Електронні ресурси:

19. Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII, чинний, поточна редакція від 09.12.2021 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

20. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» №3207-VI, чинний, поточна редакція від 01.05.2016 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
21. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 1698-VII, чинний, поточна редакція від 10.11.2021 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
22. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» № 361-IX, чинний, поточна редакція від 01.01.2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/361-IX#Text>
23. Кодекс України про адміністративні порушення № 8073-X, чинний, поточна редакція від 05.01.2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
24. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції в № 995_c16, чинний, поточна редакція від 18.10.2006 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text
25. Конституція України № 254к/96-ВР, чинний, поточна редакція від 01.01.2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>
26. Кримінальний кодекс України № 2341-III, чинний, поточна редакція від 05.01.2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
27. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією № 994_101, чинний, поточна редакція від 18.10.2006 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text
28. Курс «Впливай та викривай». Захист викривачів за кордоном. URL : <https://ukrainer.net/prometheus/>
29. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку здійснення перевірки достовірності відомостей, зазначених у декларації

- про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» № z0418-15, чинний, поточна редакція від 13.03.2015 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0418-15#Text>
30. Наказ Національного агентства України з питань державної служби «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» № z1203-16, чинний, поточна редакція від 04.06.2021 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text>
31. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку проведення спеціальної перевірки наявності в осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, корпоративних прав» № z0449-12, чинний, поточна редакція від 24.01.2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0449-12#Text>
32. Новохатній О. Соціальна сутність корупції. URL : <https://dp.dsns.gov.ua/ua/Ostanni-novini/12596.html>
33. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL : <https://nazk.gov.ua/uk/>
34. Офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України. URL : <https://nabu.gov.ua/>
35. Офіційний сайт Національного банку України. URL : <https://nbu.gov.ua>
36. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL : <https://www.nssmc.gov.ua/>
37. Офіційний сайт Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. URL : <https://corruptinfo.nazk.gov.ua/>
38. Офіційний сайт Служби безпеки України. URL : <https://ssu.gov.ua/>
39. Офіційний сайт Державного бюро розслідувань. URL : <https://dbr.gov.ua/>
40. Офіційний сайт Трансперенсі Інтернешнл Україна. URL : <https://ti-ukraine.org/>

41. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям» № 1195-2011-п, чинний, поточна редакція від 15.03.2018 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1195-2011-%D0%BF#Text>
42. Проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки». URL : <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/199198.html>
43. Розпорядження Кабінету міністрів України «Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції» № 576-2017-р, чинний, поточна редакція від 05.09.2018 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2017-%D1%80/paran9#n9>
44. Тіньков А.Л. Особливості протидії політичній корупції в країнах ЄС. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Tinkov.pdf>
45. Таряник Д.М. Механізм запобігання та протидії корупції в зарубіжних країнах. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream>
46. Указ Президента України «Про Національну раду з питань антикорупційної політики» 808/2014, чинний, поточна редакція від 03.06.2020 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2014#Text>
47. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією № 994_102, чинний, поточна редакція від 16.03.2005 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text

Монографії:

48. Корупція і тіньова економіка: політекономічний аспект: монографія / Фоміна М.В., Приходько В.В., Каптуренко М.Г. та ін.; науковий ред. М.В. Фоміна. Донецьк: Дон НУЕТ, 2012. 333 с.
49. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії : монографія. Київ : Атіка, 2001. 304 с.

50. Соловйов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія. К. : Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2012. 508 с.

ДОДАТКИ